

Avdelning mänskliga rättigheter

Västra Götalandsregionen

2018-11-23

Kommunernas arbete med Tillgänglighets- databasen

Rapport för Västra Götalandsregionen

Framtagen av Oxford Research AB

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	5
Kort om fysisk tillgänglighet	5
Om uppdraget.....	7
Tillgänglighetsdatabasen: en bakgrund.....	9
Enkätstudiens resultat	12
Strategier och policier	12
Kommunernas arbete med fysisk tillgänglighet.....	12
Kommunernas arbete med Tillgänglighetsdatabasen	15
Sammanfattande analys av enkätstudiens resultat	18
Erfarenheter från åtta kommuner: fallstudier om arbetet med Tillgänglighetsdatabasen	20
Bengtsfors	20
Borås	21
Göteborg.....	23
Härryda.....	24
Uddevalla	27
Tanum	28
Ulricehamn.....	29
Vårgårda.....	31
Sammanfattande analys av fallstudierna.....	32
Utmaningar.....	35
Positiva aspekter	35
Slutsatser och rekommendationer	36
Varför används TD i olika utsträckning i olika kommuner?	36
Framgångsfaktorer för kommunernas TD-arbete	36
Rekommendationer för det fortsatta arbetet.....	37
Källförteckning	40

Sammanfattning

Oxford Research AB har på uppdrag av Västra Götalandsregionen (VGR) genomfört en studie om kommunernas arbete med Tillgänglighetsdatabasen (TD). TD, som utvecklats, ägs, och drivs av VGR, erbjuder dels information om den fysiska tillgängligheten i vardagen, och är dels ett verktyg för att inventera den fysiska miljön. Rapporten i sin helhet syftar till att ge VGR ett underlag för planeringen av det fortsatta arbetet med TD på både regional och nationell nivå. Kartläggningen har gjorts med hjälp av dokumentstudier, en enkät till samtliga anslutna kommuner samt fallstudier i åtta av de kommuner som är anslutna till TD. Följande frågeställningar har legat till grund för studien:

- Vad finns det för anledning till att TD används i olika utsträckning? Vad finns det för hinder?
- Vilka framgångsfaktorer finns det bakom ett lyckat TD-arbete?
- Hur kan TD fortsatt bidra till att stödja arbetet med fysisk tillgänglighet i kommunerna? Hur kan TD:s potential utnyttjas bättre?

Huvudsakliga resultat: framgångsfaktorer för kommunernas TD-arbete

- TD är generellt mycket uppskattat av de kommuner som använder det. Samtidigt innebär variationer i storlek, behov, resurser, kunskap och historik i kommunerna att man har olika förutsättningar för att arbeta med TD.
- Det är avgörande att kommunerna har tillräckligt med resurser, både i form av tid och pengar, för att arbeta med TD.
- En förutsättning för ett framgångsrikt TD-arbete har visat sig vara att den tjänst som bär ansvar för TD-arbetet är placerad på den enhet som även har hand om kommunens lokaler/hyrning av lokaler för kommunala verksamheter.
- Det är mest framgångsrikt att inventera och åtgärda simultant, eftersom inventeringarna annars riskerar att bli utdaterade.
- Kunskap om TD och dess syfte(n) är centralt för att få igång ett aktivt TD-arbete.
- Fördjupad kunskap om TD har flera kommuner insamlat vid deltagande på TD-enhetens nätverksträffar och utbildningar. Dock sägs det vara svårt för kommuner med knappa resurser att delta vid dessa utbildningar då det krävs att man åker långväga och tar tid från ordinarie arbetsuppgifter.
- Det är ovanligt att kommuner samverkar kring TD, men enstaka exempel visar på att det kan underlätta arbetet.
- Att använda TD för att identifiera enkelt avhjälpta hinder har varit ett framgångskoncept.
- Kommuner som har haft ett aktivt arbete med TD eller fysisk tillgänglighet överlag har på något sätt arbetat med det kommunala funktionshinderrådet eller pensionärsrådet. Detta för att sprida kunskap om TD och samla in åsikter och uppmuntra till ett användande.

Rekommendationer till VGR för det fortsatta arbetet

- **Utred invånares användning och upplevelse av TD.** Det kan bidra till att öka legitimiteten för TD, och till att skapa bättre underlag för kommunernas arbete med TD.
- **Anpassa stödet till olika typer av kommuner.** Det handlar bland annat om att se över hur TD på ett bättre sätt kan anpassas till mindre kommuner och

glesbygdskommuner. En del i detta kan vara att främja samverkan mellan kommuner.

- **Sprid goda exempel av olika typer av TD-arbete.** Flera kommuner har liknande utmaningar i sitt TD-arbete, och skulle kunna dra fördel av att höra hur andra kommuner har hanterat frågorna. Exempelvis kan det ske genom en onlineplattform, då många kommuner saknar resurser att delta i fysiska träffar.
- **Tydliggör vad som gäller för privata fastighetsägare respektive kommunala verksamheter.** Flera kommuner upplever regelverket som otydligt och efterfrågar ökad tydlighet.
- **Marknadsför TD i samband med lanseringen av TD3.** Att öka kännedomen om TD är ett sätt att öka användandet. Detta kan med fördel göras i samband med lanseringen av TD3.
- **Inför en eventuell lansering av TD som nationell tjänst** bör den kompetens och erfarenhet som finns på TD-enheten hos VGR fortsatt tas tillvara.

Inledning

Oxford Research AB har fått i uppdrag av Västra Götalandsregionen (VGR) att genomföra en kartläggning över kommunerna i Västra Götalands arbete med fysisk tillgänglighet i allmänhet, och Tillgänglighetsdatabasen (TD) i synnerhet. TD, som utvecklats, ägs, och drivs av VGR, erbjuder dels information om den fysiska tillgängligheten i vardagen, och är dels ett verktyg för att inventera den fysiska miljön. Rapporten i sin helhet syftar till att ge VGR ett underlag för planeringen av det fortsatta arbetet med TD på både regional och nationell nivå.

Kartläggningen behandlar den nuvarande situationen i kommunerna, hur tillgänglighetsarbetet har utvecklats de senaste åren, hur arbetet skiljer sig mellan olika kommuner samt möjliga framgångsfaktorer i arbetet med TD. Datainsamlingen består dels av en enkät som ansvariga i kommunerna fått besvara, dels av djupintervjuer inom ramen för fallstudier som genomförts i åtta kommuner.

Rapporten är disponerad som följer: i inledningskapitlet beskriver vi kortfattat lagstiftning som rör fysisk tillgänglighet samt VGR:s arbete med dessa frågor, därefter presenteras uppdragets syfte, metod och genomförande. I nästa avsnitt ges en kort bakgrund kring TD med viktiga utvecklingar. Därefter presenteras enkätstudiens resultat följt av resultaten från de åtta fallstudierna. Slutligen sammanfattas övergripande slutsatser och rekommendationer för det fortsatta arbetet.

Rapporten har författats av Sirin Celik, Malin Hellström, Elias Osvald och Natalie Verständig, samtliga från Oxford Research AB.

Kort om fysisk tillgänglighet

I Sverige finns lagstiftning vad gäller fysisk tillgänglighet genom flera regelverk, bland annat Diskrimineringslagen (2008:567) och Plan- och bygglagen (2010:900). Dessutom finns generella riktlinjer och förordningar både inom landet och internationellt som på olika sätt berör området.

I relation till den byggda miljön, så är det framförallt de ovannämnda lagarna som ställer krav på regioner och kommuners arbete med fysisk tillgänglighet. Diskrimineringslagen förbjuder direkt eller indirekt diskriminering av en person i arbetsliv eller utbildning på grund av funktionsnedsättning¹. Sedan 1 januari 2015 är även bristande tillgänglighet en form av diskriminering enligt lagen. Tillägget innebär att en person med funktionsnedsättning inte får missgynnas genom att åtgärder för fysisk tillgänglighet inte vidtas. Diskrimineringslagen ställer därmed krav på tillgängligheten på både regionala och kommunala arbetsplatser. Kommuner ansvarar därmed, enligt Diskrimineringslagen, även för att grundskolor och gymnasieskolor är fysiskt tillgängliga.

Förbudet mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet gäller inte om kraven på tillgänglighet går utöver de krav på tillgänglighet och användbarhet som ställts i bygglov

¹ Sveriges Riksdag: Diskrimineringslag (2008:567), ändrad t.o.m. SFS 2017:1128.

eller startbesked för den aktuella fastigheten enligt Plan- och bygglagen (2010:900) eller äldre motsvarande bestämmelser².

I Plan- och bygglagen framgår det att ett hinder mot tillgänglighet eller användbarhet på en allmän plats alltid ska avhjälpas, om hindret med hänsyn till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna är enkelt att avhjälpa³. I Plan- och byggförordningen (2011:338) förtydligas det att även andra anläggningar än byggnader ska göras tillgängliga och användbara i den utsträckning det behövs med hänsyn till anläggningens syfte och behovet av tillträde för allmänheten⁴. Boverket har, i sin tur, rätt att meddela vilka hinder mot tillgänglighet och användbarhet som ska anses enkla att avhjälpa. Den rätten har resulterat i Boverkets föreskrifter och allmänna råd om enkelt avhjälpade hinder till anläggningar dit allmänheten har tillträde. Kommuner och regioner måste enligt lag följa denna föreskrift och avhjälpa de hinder som enligt föreskriften ska anses enkla att avhjälpa i de lokaler och anläggningar man ansvarar för⁵.

Västra Götalandsregionens arbete med fysisk tillgänglighet

VGR arbetar brett med tillgänglighet efter FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Målsättningen är att skapa ett samhälle där alla människor, oavsett förutsättningar, kan utbilda sig, arbeta, uppsöka vårdverksamheter, utöva kultur, och vara delaktiga i samhället. Arbetet med fysisk tillgänglighet utgör även en del av VGR:s handlingsplan för mänskliga rättigheter 2017–2020 och samlas under delmål 1 ”Förbättrad tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning”. Handlingsplanen konkretiserar mål inom området och följer upp resultat⁶.

Sedan januari 2002 har VGR politiskt fastställt riktlinjer och standarder för fysisk tillgänglighet för personer med olika funktionsnedsättningar. Regelverket omfattar VGR:s fastigheter, verksamheter med avtal med VGR samt upphandlande verksamheter. Sedan 2002 har ett antal revideringar av riktlinjerna gjorts utifrån Boverkets föreskrifter och egna erfarenheter. Den tredje versionen publicerades i år (2018). Riktlinjerna ligger till grund för TD, som erbjuder både information om tillgänglighet och ett verktyg för inventering av fysiska miljöer. Det är den enda databasen i Sverige i sitt slag, och huvudprincipen är att verksamheter ska inventeras och beskrivas så väl att man som invånare själv kan avgöra om platsen går att besöka⁷.

Arbetet med TD utvecklades inom ramen för den västsvenska turistnäringen, men bedrivs idag inom ovannämnda kontext. VGR beskriver TD som ett verktyg som bidrar till att alla invånare kan ta del av samhällets utbud och utöva sina mänskliga rättigheter. Idag är 43 av 49 kommuner i Västra Götaland anslutna till TD, och över 7000 anläggningar finns publicerade och beskrivna i databasen. Utöver de 43 kommunerna i Västra Götaland finns ytterligare 29 avtalsparter anslutna till TD runt om i landet.

² Ibid, 2 kap: 12 c §.

³ Sveriges Riksdag: Plan- och bygglag (2010:900), ändrad t.o.m. SFS 2018:1370. 8 kap: 12 §. 0

⁴ Sveriges Riksdag: Plan- och byggförordning (2011:338), ändrad t.o.m. SFS 2018:1546. 2 kap: 5 §.

⁵ Boverket: Boverkets föreskrifter och allmänna råd om avhjälpande av enkelt avhjälpade hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser (BFS 2011:12, HIN 2). /

⁶ VGR (2018): Plan för mänskliga rättigheter.

⁷ VGR (2018): Tillgängliga och användbara miljöer – Riktlinjer och standarder för fysisk tillgänglighet (Version 3.1 – 2018)

För närvarande pågår även en process som syftar till att överföra delar av utvecklings- och driftansvaret till Inera, ett bolag ägt av Sveriges Kommuner och Landsting, i syfte att erbjuda TD som en nationell tjänst.⁸

Om uppdraget

Oxford Research fick i uppdrag av VGR att genomföra en studie med fokus på hur kommunerna arbetar med TD som ett verktyg för fysisk tillgänglighet. Syftet med föreliggande studie är dels att skapa en komplett nulägesbild av kommunernas arbete med fysisk tillgänglighet och TD, och dels att ge VGR ett kunskapsunderlag som kan användas i diskussioner med Inera om gränssnittet vad gäller ansvaret för drift och utveckling av TD inom ramen för processen för att göra TD nationellt.

Följande frågeställningar har legat till grund för studien:

- Vad finns det för anledning till att TD används i olika utsträckning? Vad finns det för hinder?
- Vilka framgångsfaktorer finns det bakom ett lyckat TD-arbete?
- Hur kan TD fortsatt bidra till att stödja arbetet med fysisk tillgänglighet i kommunerna? Hur kan TD:s potential utnyttjas bättre?

Nulägesbeskrivningen inleddes med dokumentstudier som innefattade material om arbetet med TD i samtliga anslutna kommuner. Dokumentstudierna syftade till att identifiera anställda med ansvar för kommunernas arbete med fysisk tillgänglighet och TD, att skapa ett underlag för utformandet av enkät och intervjuguiden samt att identifiera kommuner för fallstudier.

Enkätundersökningen genomfördes mellan 2 oktober – 22 oktober 2018 och besvarades av 31 av 43 kommuner, vilket innebär en svarsfrekvens på 72 procent. Som bilaga till denna rapport finns enkäten samt listor över personer i kommunerna som de angett som kontaktpersoner i den fortsatta kontakten med VGR i frågor som rör fysisk tillgänglighet och TD.

Telefonintervjuer genomfördes därefter inom ramen för åtta kommunala fallstudier. Både aktiva och mindre aktiva kommuner ingick i urvalet. Totalt har 18 djupintervjuer genomförts, varav 17 respondenter arbetar som kommunanställda tjänstepersoner med någon typ av särskilt ansvar för kommunens fysiska tillgänglighet⁹, och en respondent representerar en politiskt oberoende funktionshinderrådsorganisation¹⁰.

Definitioner

Nedan beskrivs ett antal definitioner av begrepp som används i rapporten.

- TD: Tillgänglighetsdatabasen, som innefattar tre gränssnitt (inventeringsverktyget, rapportverktyget samt den publika hemsidan/portalen).
- TD-verktyget: det inventerande verktyget i TD.

⁸ VGR (2018): Uppdrag om Tillgänglighetsdatabasens framtida organisering (Tjänsteutlåtande 2018-03-02, dnr RS 2018-00367).

⁹ Titlar, specifika ansvarsområden och avsatta resurser skiljer sig mycket mellan kommunerna.

¹⁰ Funktionsrätt Borås.

- Åtgärdsrapporter: rapport som kan tas fram genom TD-verktyget efter avslutad inventering.
- TD-enheten: den enhet på avdelningen för mänskliga rättigheter, koncernstab regional utveckling inom Koncernkontoret på VGR som är uppdragstagare åt regionfullmäktige.
- TD-hemsidan: den hemsida (publika portal) som används av invånare för att få information om fysisk tillgänglighet.
- VGR: den politiska och icke-politiska enhet som, bland annat, driver arbetet med fysisk tillgänglighet i regionen.
- Västra Götaland: det geografiska området.
- Fysisk tillgänglighet: används för att beskriva tillgänglighet i fysisk miljö.
- Funktionshinder: den fysiska begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen.
- Funktionsnedsättning: en nedsättning av fysisk, psykisk, eller intellektuell funktionsförmåga.

Tillgänglighetsdatabasen: en bakgrund

Från turism till mänskliga rättigheter

TD har funnits sedan 2005 och initierades inom ramen för Västsvenska Turistrådet för att konkretisera vad handikappanpassning faktiskt innebar. Turistrådet upplevde att flera turistmål hävdade att de var handikappanpassade utan att det fanns en tydlig definition av vad handikappanpassning betydde. För att utveckla en definition tog man kontakt med den dåvarande Handikappkommittén på VGR.

Vid sammanträden och diskussioner med handikappkommittén upptäcktes även att det inte fanns någon tillförlitlig information om tillgänglighet vid olika turistmål. Idén med TD föddes, och i takt med att fler och fler lokaler inventerades kom TD att breddas och innefatta även lokaler och anläggningar som inte ansågs vara turistmål. År 2011 överfördes därför ansvaret för TD från Västsvenska Turistrådet AB till Handikappkommittén inom VGR.

TD styrs idag politiskt på två olika nivåer: dels regioncentralt genom regionfullmäktiges budget och dels på nämndnivå genom Kommittén för mänskliga rättigheter på VGR. Regionfullmäktiges uttalade mål med TD är att samtliga VGR:s verksamheter på sikt ska vara inventerade¹¹.

År 2013 beslutade regionfullmäktige att placera TD under Kommittén för mänskliga rättigheter, vilket innebär att TD integrerats i VGR:s arbete för att främja mänskliga rättigheter. Kommittén för mänskliga rättigheter är, med andra ord, uppdragsgivare och huvudfinansiär av TD. Uppdragsansvarig är TD-enheten, som ligger under avdelningen för mänskliga rättigheter, på koncernstab regional utveckling inom koncernkontoret¹². I januari 2019 upphör Kommittén för mänskliga rättigheter och istället skapas en beredning. Regionstyrelsen kommer framgent att äga och förvalta TD.

VGR har valt att genomföra åtgärder i regionens egna lokaler i enlighet med Plan- och bygglagens (2010:900) föreskrifter och krav på avlägsnande av enkelt avhjälpna hinder. År 2015 beslutade regionstyrelsen att avsätta 90 miljoner kronor för fastighetsåtgärder och fem miljoner kronor för inventering och rapportering genom TD mellan 2016 och 2019. VGR har, på så vis, tydligt integrerat TD med gällande lagar om fysisk tillgänglighet¹³. I handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2017–2020, framgår det att Kommittén för mänskliga rättigheter ska bredda användningen av TD genom att i den även redovisa om de egna verksamheterna genomgått utbildning i människorättsfrågor¹⁴.

¹¹ Salén, M. (2015). Tillgänglighetsdatabasen (TD) som verktyg gör att mäta mänskliga rättighet. *Mänskliga rättigheter i offentlig förvaltning*, 2(1). Sida 55-64.

¹² VGR (2018): Uppdrag om Tillgänglighetsdatabasens framtida organisering (Tjänsteutlåtande RS 2018-00367).

¹³ VGR (2018): Uppdrag om Tillgänglighetsdatabasens framtida organisering (Tjänsteutlåtande RS 2018-00367).

¹⁴ VGR: För varje människa – Handlingsplan för det systematiska arbetet med mänskliga rättigheter i Västra Götalandsregionen 2017-2020. Sida 26.

TD som ett verktyg för rättighetsbärare och skyldighetsbärare

Arbetet med TD handlar, enligt Kommittén för mänskliga rättigheter, om att ”... bygga kapacitet och skapa drivkrafter hos skyldighetsbärarna samtidigt som det syftar till att stärka rättighetsbärarna”^{15 16}.

För medborgarna – rättighetsbärarna – fungerar TD som ett webbaserat verktyg där man kan få information om tillgänglighet på över 7000 anläggningar och platser. Databasen är tänkt att ge personer med funktionsnedsättning möjligheten att välja besöksmål utifrån tillgänglighet eller förbereda sig inför ett besök. Genom TD får därför invånaren själv möjlighet att se och välja exempelvis en vårdcentral eller butik som passar individen. Informationen i TD kan sorteras beroende på om användaren har svårt att se, svårt att höra, svårt att röra sig, svårt att tolka och bearbeta information och/eller inte tål vissa ämnen¹⁷.

För kommunerna – skyldighetsbärarna – erbjuder TD en möjlighet till inventering, rapportering och uppföljning av fysisk tillgänglighet. För att kunna arbeta med TD behöver kommuner ansluta sig till TD, skriva på ett samarbetsavtal med VGR, betala en årlig licensavgift baserad på invånarantal, och själva inventera av relevanta fastigheter och anläggningar. En kommun som anslutit sig till TD får tillgång till TD och dess mallar, rapportfunktioner och publika visning¹⁸. Anslutna kommuner behöver även skapa en egen organisation som möjliggör inventering av lokaler, vilket kräver resurser, utrustning samt utbildning från TD-enheten.

En kommun eller avtalspart väljer själva vilka typer av lokaler eller anläggningar som inventeras. Kommunerna fokuserar därför på olika typer av verksamheter, vilket kan vara både kommunala verksamheter (t.ex. skolor och badplatser) och privata verksamheter (t.ex. restauranger och butiker)¹⁹.

I den nuvarande versionen av TD, finns det drygt 3500 olika mätvariabler, dvs. kriterier som anges vad i den fysiska miljön som ska mätas. Mätvariabler kan t.ex. vara av- och påstigningsplatsen längd, belysning i receptionen och om pälsbärande djur är tillåtna. Mätvariablerna är anpassade efter olika regelverk, exempelvis regelverk för lekplatser och regelverk baserade på Boverkets föreskrift om enkelt avhjälpta hinder²⁰.

TD består med andra ord av tre olika gränssnitt; inventeringsverktyget, rapporteringsverktyget samt den publika hemsidan (portalen). Till inventerings- och rapporteringsverktygen har enbart anslutna kommuners avtalsadministratörer tillgång. I dessa verktyg kan kommunerna inventera respektive ta ut åtgärdsrapporter efter inventering. Det tredje gränssnittet är den publika hemsidan, där invånare kan gå in och se de inventerade fastigheterna efter att den som inventerat har valt att publicera denna information.

¹⁵ Salén, M. (2015). Tillgänglighetsdatabasen (TD) som verktyg för att mäta mänskliga rättigheter. *Mänskliga rättigheter i offentlig förvaltning*, 2(1). Sida 55-64.

¹⁶ Med rättighetsbärare menas alla invånare i Sverige. Med skyldighetsbärare menas alla anställda inom staten, lands-tinget/regionen eller kommunen.

¹⁷ VGR (2018): Uppdrag om Tillgänglighetsdatabasens framtida organisering (Tjänsteutlåtande RS 2018-00367).

¹⁸ VGR (2018): Tillgänglighetsdatabasen (TD). Tillgängliga via: <https://www.vgregion.se/regional-utveckling/verksamhetsomraden/manskliga-rattigheter/td--tillganglighetsdatabasen/>

¹⁹ VGR (2018): Powerpointpresentation av Tillgänglighetsdatabasen (Lund augusti, 2018).

²⁰ Salén, M. (2015). Tillgänglighetsdatabasen (TD) som verktyg för att mäta mänskliga rättigheter. *Mänskliga rättigheter i offentlig förvaltning*, 2(1). Sida 55-64.

I TD finns det i dagsläget inventerade anläggningar över hela landet, men de flesta ligger i Västra Götaland. Under 2017 hade TD 383 772 externa sökningar och omsatte 12,6 miljoner kronor. Mellan 2015 till 2017 utbildades 170 personer i TD och det fanns i mars 2018 fyra tillsvidareanställda som arbetade med TD på koncernkontoret²¹.

Från TD1 till TD3

Den första versionen av TD, även kallad TD1, utvecklades och lanserades 2005. Nästa version, TD2, lanserades 2012. VGR befinner sig för närvarande i arbetet med att utveckla TD3, som ska lanseras någon gång under 2019. Sedan januari 2018 har TD-enheten själva använt TD3 för att inventera närmare 190 tandvårdskliniker, vårdcentraler och naturreservat. Ett flertal externa avtalsparter, bland annat Borås och Göteborgs kommun, har deltagit i utvecklingen av den nya versionen. Syftet med TD3 är främst att förenkla inventeringsarbetet och automatisera framtagandet av rapporter. Samtidigt görs det administrativa gränssnittet/utseendet om och tekniken uppdateras²².

²¹ VGR (2018): Uppdrag om Tillgänglighetsdatabasens framtida organisering (Tjänsteutlåtande RS 2018-00367).

²² Tillgänglighetsdatabasen (2018): Moderniserad TD3 tar form. Artikel tillgänglig via: <http://www.t-d.se/sv/TD2/TD/Nyhetslista/Moderniserade-TD3-tar-form/>

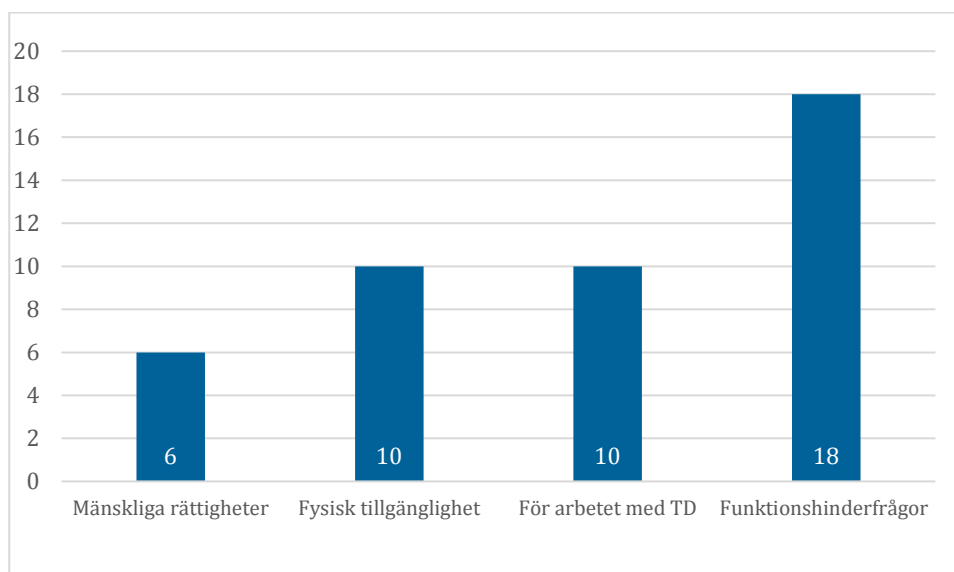
Enkätstudiens resultat

En enkätstudie har genomförts inom ramen för den här studien med syfte att belysa kommunernas arbete med TD, vilka behov som finns, i vilken grad kommunerna tar fram systematiska underlag för politiska beslut, avsatta resurser, om kommunerna har antagit riktlinjer för fysisk tillgänglighet och i vilken utsträckning det finns samverkan mellan kommunerna. Enkäten har gått ut till samtliga 43 kommuner i Västra Götaland som är anslutna till TD. Enkäten har besvarats av 31 kommuner, vilket motsvarar 72 procent i svarsfrekvens.

Strategier och policies

Av de kommuner som besvarade enkäten angav 20 kommuner (87 procent) att de har antagit någon form av strategi, riktlinje eller policy som rör fysisk tillgänglighet. Av dessa hade arton kommuner antagit en strategi eller dylikt inom funktionshinderfrågor, tio inom fysisk tillgänglighet, tio för arbetet med TD och sex kommuner hade antagit en strategi/riktlinje/policy med koppling till mänskliga rättigheter. Notera att respondenterna har haft möjlighet att välja flera svarsalternativ.

Utöver frågan om de hade antagit en strategi för fysisk tillgänglighet (se Figur 1) angav även runt en tredjedel (tio) av de svarande kommunerna att de hade antagit VGR:s riktlinjer för fysisk tillgänglighet.

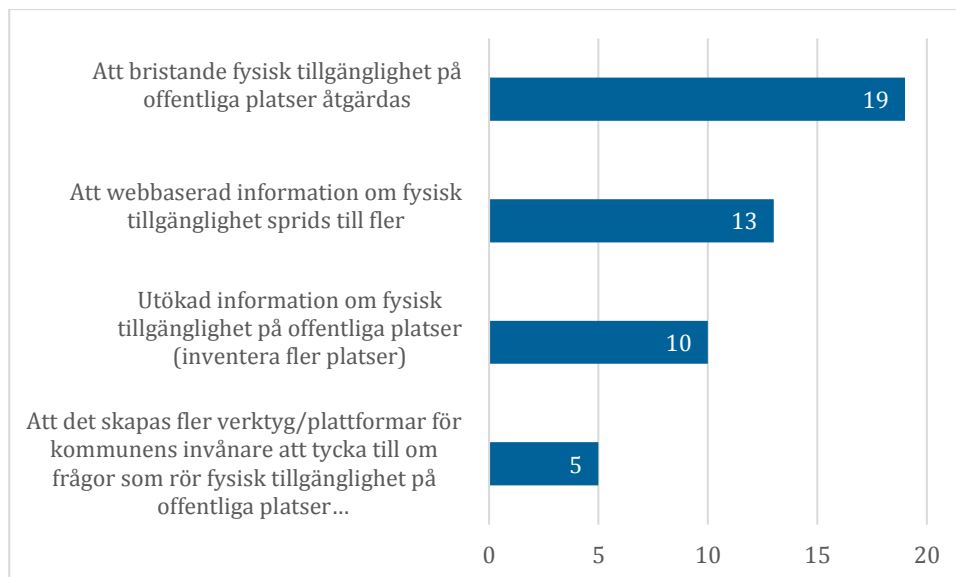

Figur 1: Antal kommuner som antagit strategier/policies/direktiv för fysisk tillgänglighet, antal

Kommunernas arbete med fysisk tillgänglighet

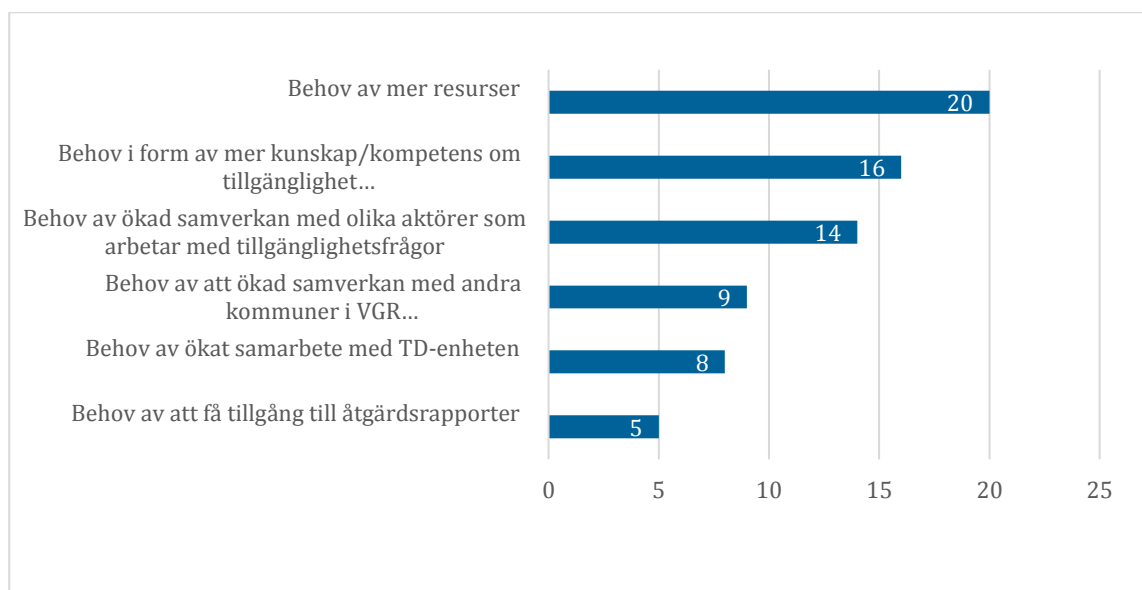
Figur 2 visar vilka de viktigaste frågorna att arbeta med rörande fysisk tillgänglighet är enligt kommunerna som besvarade enkäten. Respondenterna har fått prioritera mellan svarsalternativen och blev ombudda att välja max två alternativ. Mer än hälften (19) av kommunerna som besvarade enkäten angav att bristande fysisk tillgänglighet på offentliga platser åtgärdas var en av de två viktigaste frågorna att arbeta med. 13 kommuner angav att spridning av webbaserad information om fysisk tillgänglighet till fler var en av de två viktigaste frågorna. Knappt en tredjedel av kommunerna (tio) angav att utökad information

om fysisk tillgänglighet på offentliga platser var bland de två viktigaste frågorna att arbeta med. Medan fem kommuner angav att det behövdes skapas fler verktyg/plattformar för kommunens invånare att tycka till om frågor som rör fysisk tillgänglighet på offentliga platser.

Figur 2: Topp två viktigaste frågorna att arbeta med i kommunen rörande fysisk tillgänglighet, antal

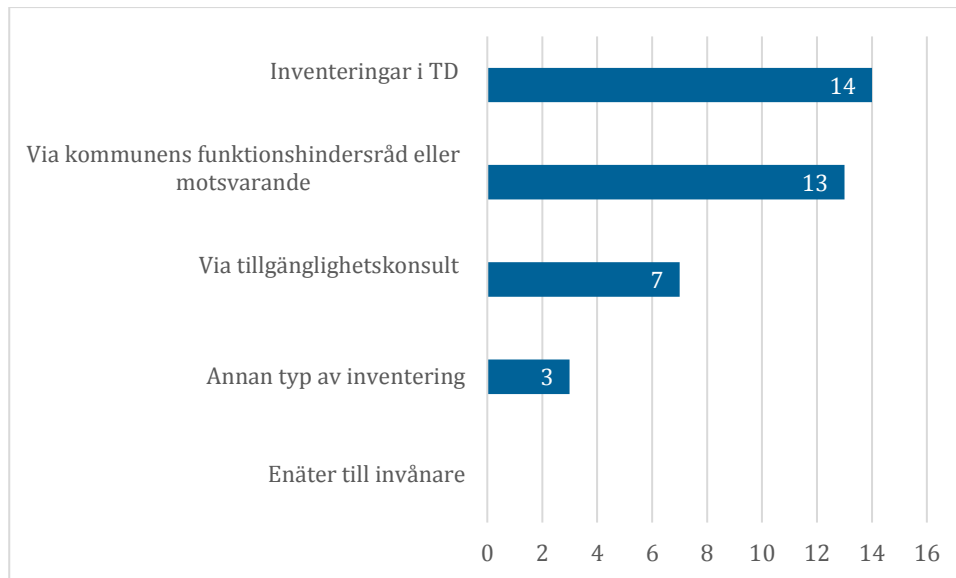
Vid frågan om vilka behov som kommunerna har för att på ett bättre sätt kunna beskriva tillgängligheten för sina invånare (Figur 3) angav mer än två tredjedelar (20) av kommunerna som svarade på enkäten att de hade behov av mer resurser. Hälften av respondenterna angav att de hade behov av mer kunskap och kompetens om tillgänglighet och 14 kommuner angav att det fanns ett ökat behov av samverkan med olika aktörer som arbetar med tillgänglighet. Endast fem av de kommuner som hade svarat angav att de hade behov av att få tillgång av åtgärdsrapporter. Notera att respondenterna hade möjlighet att välja flera svarsalternativ.

Figur 3: Kommunernas behov för att på ett bättre sätt kunna beskriva tillgängligheten för invånare, antal

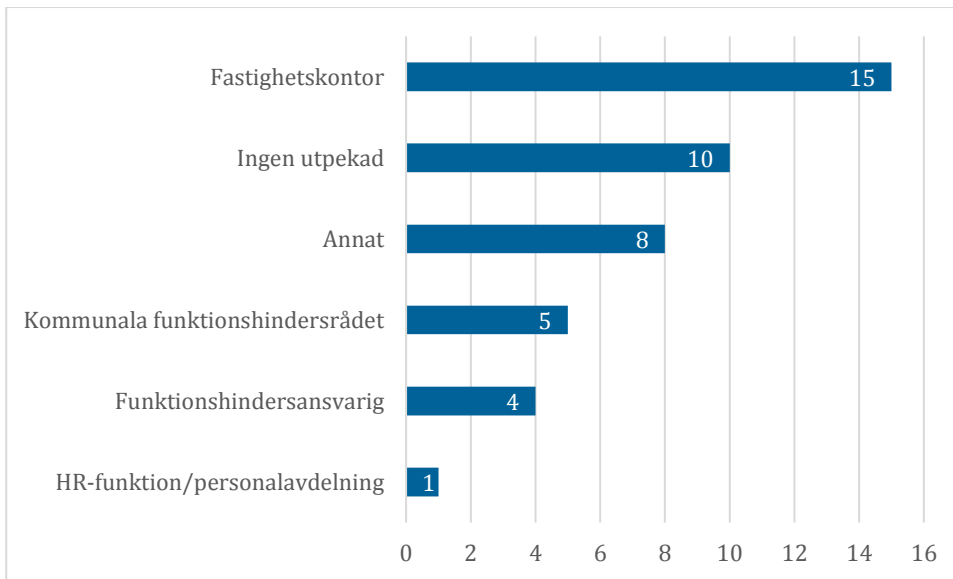
Vidare beskriver Figur 4 kommunernas arbete med att ta fram systematiska underlag för politiska beslut enligt Plan- och bygglag, enkelt avhjälpa hinder och diskrimineringslagen.

Respondenterna har kunnat välja flera svarsalternativ. Närmare hälften av kommunerna angav att de gör det genom inventeringar i TD. Nästan lika många angav att de gör det via kommunens funktionshindersråd eller motsvarande. Ingen kommun angav att de gör det via enkäter till invånare.

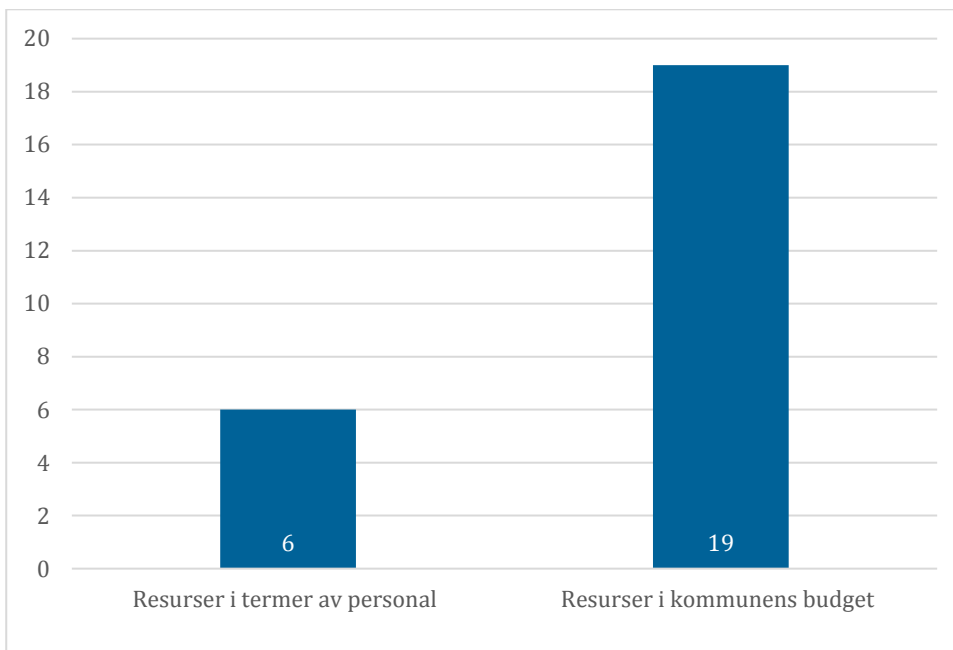
Figur 4: Vilket sätt kommunen tar fram systematiska underlag för politiska beslut enligt plan- och bygglag, enligt avhjälpa hinder och diskrimineringslagen, antal

Figur 5 visar kommunernas svar kring vilken funktion som har det huvudsakliga ansvaret för frågor om fysisk tillgänglighet. Respondenterna har här haft möjlighet att välja flera svarsalternativ. Tio kommuner, dvs närmare var tredje kommun av de som besvarade enkäten, angav att de inte har en utpekad funktion som ansvarar för frågor som rör fysisk tillgänglighet medan närmare hälften av kommunerna angav att det är deras fastighetskontor som ansvarar för frågor om fysisk tillgänglighet. Åtta kommuner har angett *Annat*. Dessa har istället svarat att det är stadsledningskontoret, kommunledningsförvaltningen, samhällsbyggnadsförvaltningen eller den administrativa enheten som har ansvaret för frågor som rör fysisk tillgänglighet. I kommentarerna beskrev en av kommunerna att det var hos deras tillgänglighetssamordnare som ansvaret låg.

Figur 5: Funktion som har det huvudsakliga ansvaret för frågor om fysisk tillgänglighet kommunen, antal

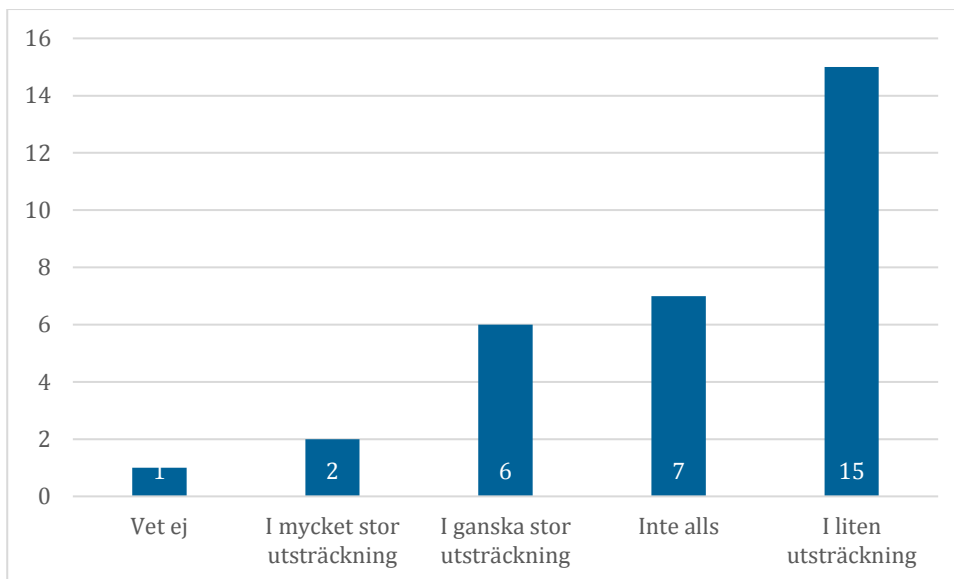
Vidare angav 20 av de svarande kommunerna att det finns resurser avsatta för att åtgärda fysisk tillgänglighet. Av dessa 20 kommuner (se Figur 6) var det 19 kommuner som angav att de hade resurser avsatta i termer av resurser i kommunens budget och sex kommuner angav att det fanns resurser i form av personal för att arbeta med att åtgärda fysisk tillgänglighet. Notera att respondenterna har fått möjlighet att välja båda alternativen.

Figur 6: Resurser avsatta för att arbeta med fysisk tillgänglighet, antal

Kommunernas arbete med Tillgänglighetsdatabasen

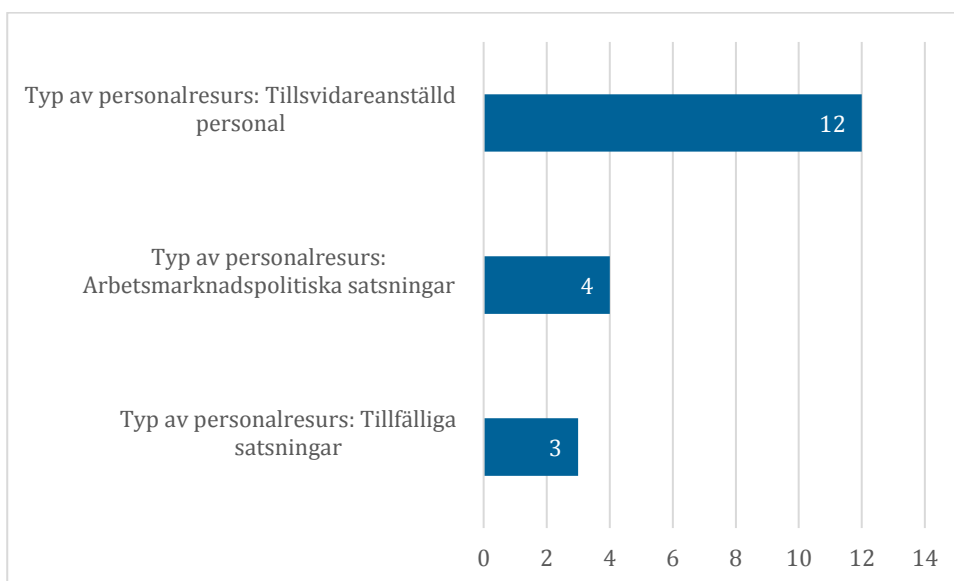
Endast två av respondenterna har angett att de arbetar med TD i mycket stor uträckning, och sex kommuner angav att de arbetar med TD i ganska stor uträckning. Istället angav nästan hälften av de svarande kommunerna att de arbetar med TD i liten uträckning. Mer än var femte kommun angav att de inte alls arbetar med TD (Figur 7).

Figur 7: I vilken uträkning kommunerna arbetar med TD, antal

Vidare har kommunerna även fått svara på frågan om avsatta personalresurser i förhållande till TD (Figur 8). 13 kommuner angav att det fanns avsatta personalresurser för att arbeta med TD. Av dessa 13 kommuner var det 12 som angav att de hade tillsvidareanställd personal, fyra som hade personalresurser i form av arbetsmarknadspolitiska satsningar och tre kommuner som hade resurser i form av tillfälliga satsningar (notera att respondenterna kunde välja flera svarsalternativ här). Notera även att det inte var självklart att det var samma kommuner som hade arbetsmarknadspolitiska satsningar som tillfälliga satsningar, utan svaren varierade något.

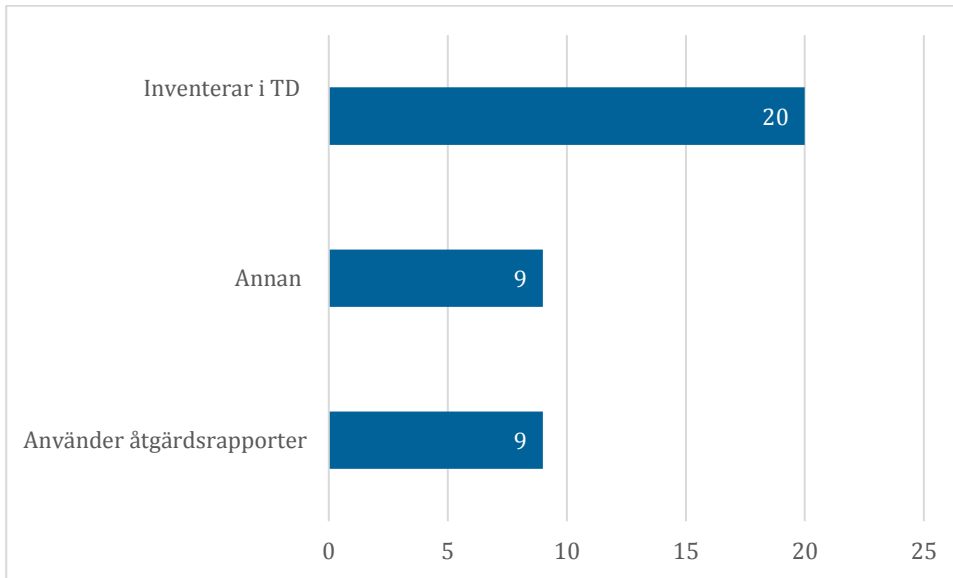
Fem kommuner angav att de har en eller flera hela heltidstjänster avsatta för att arbeta med TD, medan det i andra kommuner finns delar av en tjänst, eller ingen tjänst alls avsatt för arbete med TD.

Figur 8: Avsatta resurser för att arbeta med TD, antal

Figur 9 visar på vilket sätt kommunerna anger att de arbetar med TD. Respondenterna har fått välja fler svarsalternativ. Det är tydligt att en stor del av kommunerna använder TD

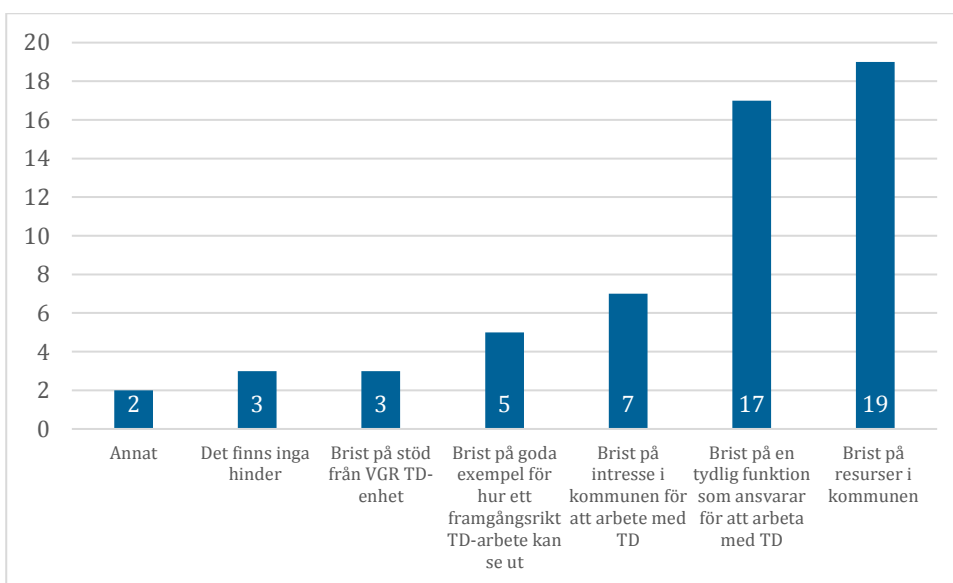
genom inventeringar, där två tredjedelar av respondenterna har svarat det alternativet (20 kommuner). Ungefär en tredjedel av alla kommuner som har svarat har angivit att de använder åtgärdsrapporterna. Majoriteten av de kommuner som har valt alternativet ”Annan” har svarat att de inte arbetar med TD eller att arbetet ligger ”vilande”. En kommun beskrev att det var ”via inkomna medborgarförslag, handikapporganisationer och synpunkter” som man arbetade med TD.

Figur 9: Hur kommunerna arbetar med TD, antal

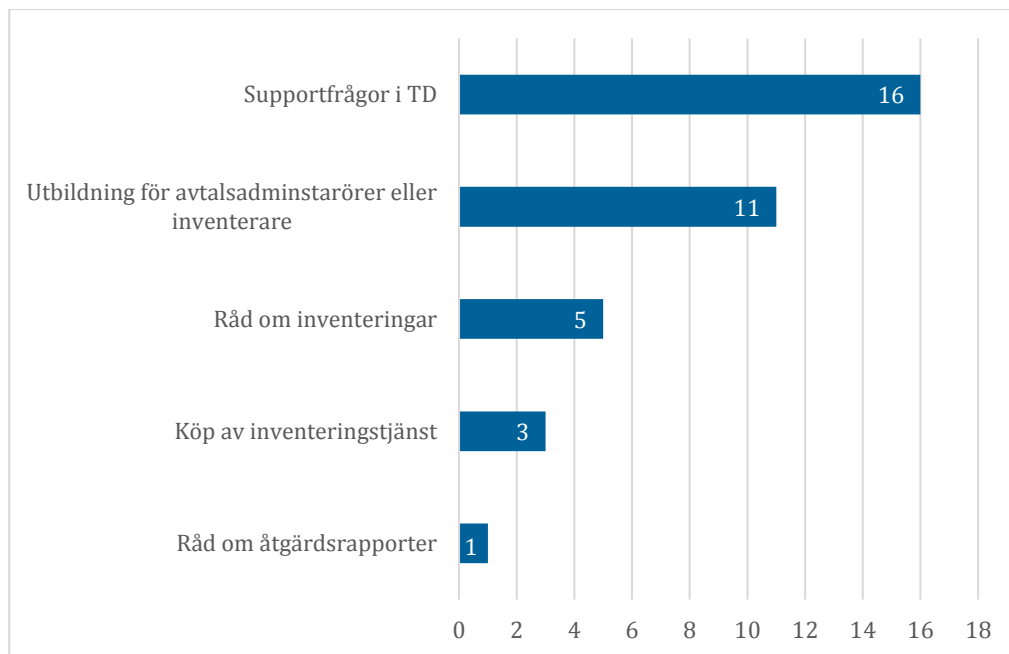
Vidare svarade sju kommuner att de samverkade med andra kommuner kring TD.

I enkäten fick kommunerna svara på frågan om vilka eventuella hinder som finns i kommunen, som gör att man inte utnyttjar TD:s fulla potential (Figur 10). Respondenterna har fått ange flera alternativ. Störst andel kommuner angav att de främsta hindren var *brist på resurser* och *brist på en tydlig funktion som ansvarar för att arbeta med TD*. Endast tre kommuner ansåg att *brist på stöd från TD-enheten* var ett hinder.

Figur 10: Eventuella hinder i kommunen som gör att man inte utnyttjar TD:s fulla potential, antal

Slutligen visar Figur 11 i vilka sammanhang som kommunerna har kontakt med TD-enheten idag. Respondenterna har återigen fått välja flera svarsalternativ. Mer än hälften av de svarade kommunerna angav att de har kontakt med TD-enheten vid supportfrågor i TD. Ungefär en tredjedel av kommunerna angav att de hade kontakt med TD-enheten vid utbildning för avtalsadministratörer och inventerare. Flera av kommunerna angav även i kommentarsfältet att de inte visste eller att de inte alls hade någon kontakt med TD-enheten idag.

Figur 11: Sammanhang kommunerna har kontakt med TD-enheten, antal

Sammanfattande analys av enkätstudiens resultat

Sammanfattningsvis går det att se att de olika kommunerna arbetar både med frågor om fysisk tillgänglighet och TD i olika utsträckning. Det är tydligt att en relativt stor andel av kommunerna arbetar med TD-verktyget i liten utsträckning eller inte alls, och att de gånger man gör det är det via inventeringar i databasen. En tredjedel av kommunerna har inte en utpekad funktion för arbetet med fysisk tillgänglighet. Detta samtidigt som mer än hälften av respondenterna lyfter just bristen på en tydlig funktion som arbetar med TD som en klar utmaning i arbetet med TD.

En central aspekt som genomsyrar enkätsvaren är frågan om resurser, där flertalet av de kommuner som idag inte alls arbetar med TD lyfter att det just är av den anledningen som arbetet med TD inte har påbörjats eller har avstannat. Även de kommuner som idag arbetar med TD lyfter det som en central aspekt. Exempelvis går det att se att en relativt liten andel kommuner har avsatt faktiska personalresurser för att arbeta med TD. I dagsläget är det fem kommuner som har avsatt en eller flera heltidstjänster för arbetet med TD. I kommentarerna beskrivs hållbara personalresurser i form av heltids- och tillsvidareanställd personal avsatta för arbetet med TD som en framgångsfaktor och något som kan driva arbetet med TD framåt.

Vidare är det tydligt att en förhållandevis liten andel kommuner samverkar med varandra. I dagsläget är det sju kommuner som gör det. Samtidigt beskriver närmare hälften av kommunerna att de har ett behov av att samverka med fler aktörer som arbetar med fysisk tillgänglighet. Desto fler kommuner tycker att det finns ett behov av ökad kompetens och kunskap kring dessa frågor. En av kommunerna nämner att det i dagsläget finns många eldsjälar i kommunen som gärna arbetar med TD och frågorna i allmänhet, men att bristen på kunskap utgör ett hinder.

Brist på kunskap är även tydligt bland de kommuner som anger att de arbetar med TD, men då i termer av brist på fortbildning, så att det går att utveckla sitt eget arbete med TD och lära sig nya saker. En respondent nämner exempelvis att kontakt med övriga TD-användare skulle möjliggöra utbyte av kunskap och erfarenheter i det här avseendet.

Erfarenheter från åtta kommuner: fallstudier om arbetet med Tillgänglighetsdatabasen

Inom ramen för studien har Oxford Research genomfört fallstudier i åtta olika kommuner i Västra Götaland som alla är anslutna till TD: Bengtsfors, Borås, Göteborg, Härryda, Tanum, Uddevalla, Ulricehamn och Vårgårda. Urvalet av kommuner har gjorts i samråd med VGR och har baserats på hur aktivt kommunerna har arbetat eller arbetar med verktyget. Både aktiva och mindre aktiva kommuner ingår i urvalet. Fallstudierna har genomförts i form av telefonintervjuer med två till tre respondenter i respektive kommun. Totalt har 18 djupintervjuer genomförts, varav 17 respondenter arbetar som kommunanställda med någon typ av särskilt ansvar för kommunens fysiska tillgänglighet²³, och en respondent representerar en politiskt oberoende funktionshinderrådsorganisation²⁴.

Syftet med intervjuerna är att komplettera den övergripande information som vi har samlat in genom enkäten. Djupintervjuerna har genererat en detaljerad nulägesbild av kommunernas arbete med fysisk tillgänglighet och TD specifikt, med särskilt fokus på framgångsfaktorer och utmaningar kring användandet av TD. Nedan presenterar vi resultaten från fallstudierna.

Bengtsfors

Bengtsfors kommun arbetar för närvarande inte med TD och använder inte heller något annat, liknande verktyg. För åtta-nio år sedan gjordes ett par inventeringar i TD1 med hjälp av en projektanställd tillgänglighetskonsult, men inga uppdateringar har gjorts sedan dess. Bengtsfors kommun står inför stora ekonomiska utmaningar och har därför inte möjlighet att i dagsläget allokera resurser till inventeringar och ett systematiskt tillgänglighetsarbete.

Enligt respondenterna arbetar kommunen för tillfället inte med att identifiera enkelt avhjälpna hinder, utan man inventerar när ett hinder påtalas av exempelvis en kommuninvånare. Då Bengtsfors är en relativt liten kommun beskrivs det här informella systemet som baseras på behov som fungerande.

I dagsläget arbetar kommunen inte heller utifrån någon särskild tillgänglighetspolicy, vilket en av respondenterna dock understryker är ett problem: ”vi behöver en policy för hur tillgängliga vi ska vara.” Respondenten fortsätter:

”Det politiska och ideella engagemanget finns, det är resurserna som är problemet. Vi har inte tid att gå på utbildningar och lära upp ny personal.”

Samhällsbyggnadsenheten har tidigare anställt individer genom arbetsmarknadssatsningar för att genomföra inventeringar, men det har inte fungerat då enheten inte har haft tillräckligt mycket tid för att koordinera och utbilda dessa. Enheten har även tidigare fått pengar från kommunen för en halvtidstjänst som skulle innebära inventeringsansvar med hjälp av TD. Tanken var att tjänsten skulle delas av någon annan kommun i Dalsland för att göra tjänsten

²³ Titlar, specifika ansvarsområden och avsatta resurser skiljer sig mycket mellan kommunerna.

²⁴ Funktionsrätt Borås.

mer attraktiv och motiverad. Dock tillsattes aldrig tjänsten på grund av tidsbrist för rekrytering.

Nuläge och behov av stöd

Kommunen efterfrågar särskilt stöd från TD-enheten i form av inventeringstjänster. I och med att kommunen har begränsade ekonomiska förutsättningar i dagsläget upplever man att man inte har tid att anställa och utbilda en ny resurs, också med tanke på att kommunen är så pass liten och att tjänsten därmed inte skulle vara särskilt långvarig. Därför sägs det vara mer motiverat att någon redan upplärd individ kommer till kommunen (och då kanske även samtidigt till andra, närliggande mindre kommuner) under en kortare tid och inventerar alla byggnader. Baserat på det underlaget kan kommunen sedan vidta åtgärder.

En respondent formulerade det som följande:

”Sälj av inventeringstjänster, det vore jättebra. Om det kan göras av någon som har bra kompetens och gör likadan inventering i olika kommuner så vore det jättebra. Det kommer ju också göra att inventeringarna görs på samma sätt mellan olika kommuner. Vi behöver ha underlag för att kunna vidta åtgärder.”

Dessutom efterfrågar Bengtsfors kommun ett tydliggörande om krav vad gäller fysisk tillgänglighet för kommuner. Här efterfrågades till exempel fler utbildningar eller besök av TD-enheten.

Borås

Borås stad har ett mycket aktivt arbete med fysisk tillgänglighet och TD och agerar i dagsläget pilotkommun för TD3. Kommunen har en heltidsanställd tillgänglighetskonsulent på lokalförsörjningsförvaltningen som arbetar med verktyget och tillgänglighetsfrågor överlag. Arbetet med fysisk tillgänglighet i staden verkar ha fungerat som ett framgångsexempel, många av fallstudiernas respondenter refererar till Borås stad som en förebild för fysiskt tillgänglighetsarbete. Kommunen har fått motta ett flertal priser och har tagit emot internationella studiebesök i anslutning till detta.

Kommunen är ofta ute och informerar om TD, både inom kommunen och i andra kommuner. Dock samverkar man inte med andra kommuner i form av inventeringar. Funktionshinderrörelsen i kommunen är också väl informerad om TD och inkluderas kontinuerligt av kommunen i arbetet. Till exempel har en informationsbroschyr om TD-hemsidan tagits fram och distribuerats till relevanta verksamheter. Kommunen följer ibland upp användandet av TD genom att be om data från TD-enheten. I och med detta har man sett att TD-hemsidan används av invånarna, särskilt vad gäller stora attraktionsparker som Borås djurpark eller O-ringen²⁵. Kommunen återrapporterar även till kommunpolitikerna årligen om tillgänglighetsarbetet.

TD har varit centralt i att öka kommunens fysiska tillgänglighet. Det har även bidragit till att ge en mer konkret bild av vad fysisk tillgänglighet är. Innan verktyget lanserades utgick kommunen från svårtolkade riktlinjer med svag verklighetsanknytning. I dagsläget har

²⁵ O-ringen är ett orienteringsevenemang som för första gången var tillgänglighetsanpassad när det var i Borås stad.

kommunen inventerat de flesta offentliga verksamheter och även ett antal privata samlingslokaler och butiker. Vad gäller de privata verksamheterna har kommunen inventerat lokalerna och stått för kostnaden i form av personalresurser. För tillfället arbetar kommunen framförallt med att hitta strukturer för att uppdatera utdaterade inventeringar, samt med att arbeta med fler tillgänglighetsaspekter än den fysiska.

Bakgrund – framgångsfaktorer och utmaningar

Runt 2010 fattade Borås kommunfullmäktige ett beslut om ett treårigt uppdrag med allokerade ekonomiska resurser för att arbeta med fysisk tillgänglighet och TD. Bakgrunden till att beslutet fattades beror delvis på en engagerad funktionshinderrörelse som hade drivit frågan gentemot politiker. I samband med beslutet tillsattes en treårig heltidstjänst. Baserat på VGR:s riktlinjer om fysisk tillgänglighet och med hjälp av det kommunala funktionshinderrådet togs en handlingsplan fram om vilka verksamheter som skulle inventeras. TD beskrivs ha konkretiserat vad fysisk tillgänglighet faktiskt innebär. En respondent beskriver det som att "...helt plötsligt fick man verktygen och kunde förklara varför man gjorde så eller så."

Efter tre år gjordes tjänsten permanent och införlivades i verksamheten. I kombination med heltidstjänsten har kommunen genom arbetsmarknadsinsatser projektanställt individer som har genomfört inventeringar genom TD, vilket beskrivs ha fungerat bra. En respondent poängterar dock att det fortfarande är viktigt att ha en heltidsanställd person som koordinerar arbetet:

"Vi har haft personer från arbetsmarknadsinsatser som jag har arbetslett. Andra kommuner har gjort det [processen med TD] som ett arbetsmarknadsprojekt från början, men då när alla slutar blir det svårt. Men jag har ju alltid funnits kvar. Det är viktigt att det finns någon som är ansvarig för TD."

En av respondenterna belyser att en central aspekt för ett framgångsrikt TD-arbete har varit att just att ha en heltidstjänst som endast fokuserar på verktyget och inventeringar. Det är dessutom en framgångsfaktor att tjänsten ligger på den enhet som har hand om fastigheter, såsom lokalförsörjningsförvaltningen eller samhällsbyggnadsenheten: "Tjänsten måste vara placerad där det faktiskt händer," understryker respondenten.

En ytterligare framgångsfaktor sägs av en respondent vara att inventera och åtgärda parallellt. Det effektiviserar processen och ger TD-arbetet ett dubbelt syfte: dels ger det en nulägesbeskrivning till invånarna, dels skapar det en åtgärdslista till kommunen. Kommunen har allokerat medel för att åtgärda enkelt avhjälpna hinder, vilket då med fördel kan identifieras genom TD:s åtgärdsrapporter. Kommunen har också arbetat mycket med att integrera funktionshinderrådet och ibland har representanter från funktionshinderrörelsen fått vara med på besök av verksamheter som ska inventeras.

Kommunen har stött på utmaningar under processen med TD i samband med dess olika uppdateringar (övergången mellan TD1 och TD2). Det har upplevts som krångligt att byta mellan olika versioner, särskilt när inventeringar har gått förlorade, vilket blir kostsamt och energikrävande.

Nuläge och behov av stöd

Kommunen är mycket positivt inställd till TD och anser som nämnts ovan att det har lett till många positiva resultat för kommunen. TD-verktyget uppfattas som väldigt detaljerat med många frågor, vilket å ena sidan upplevs positivt då det konkretiserar vad tillgänglighet faktiskt innebär, men å andra sidan lite väl detaljerat med upprepade frågor. Den främsta utmaningen just nu för kommunen är att hitta en struktur och systematik för återkoppling till icke-kommunala fastighetsägare, samt för uppdateringar av inventerade lokaler. Kommunen uttrycker önskemål om att det senare är något TD skulle kunna utvecklas till att adressera, till exempel med hjälp av en påminnelse-/uppdateringsnotis när en viss tid har gått efter en inventering.

En respondent intervjuad från funktionsrättsrörelsen uppskattar TD-hemsidan och upplever sig ha blivit mycket väl inkluderad i arbetet för att få denna på plats. Respondenten beskriver att hen dock själv mest använder databasen när hen reser till kommuner utanför Borås kommun (i och med att hen redan har bra koll på situationen i sin hemkommun i Borås). Något som beskrivs som särskilt bra är att det finns bilder i databasen:

”Det är toppen att man har bilder och så, för siffror och nummer och så är inte så användbart, det är inte lika lätt att tolka.”

Göteborg

Göteborgs kommun har ett omfattande arbete med fysisk tillgänglighet med flera olika uppdrag och initiativ som adresserar frågan²⁶. I dagsläget agerar kommunen även pilotkommun i utvecklingen av TD3.

Ansvar för inventeringar har under årens gång skiftat mellan olika enheter, men fastighetskontoret har alltid varit avtalsadministratör. Tidigare låg inventeringsansvaret (och därmed den närmsta kontakten med TD) hos de olika stadsdelarna, men i dag är inventeringsansvaret delat mellan lokalförvaltningen och fastighetskontoret. Detta beror på att lokalförvaltningen har det politiska uppdraget att fram till slutet av 2019 åtgärda samtliga enkelt avhjälpta hinder inom kommunen. Därmed ansågs det vara mer effektivt att lokalförvaltningen också fick ansvar för inventeringarna och sammanställningen av åtgärdsrapporter (som de sedan själva agerar på). Kommunen har i dagsläget flera heltidsanställda som arbetar aktivt med fysisk tillgänglighet och TD specifikt.

Förutom att TD har bidragit till att man genomfört en kartläggning av den fysiska tillgängligheten på publika platser så upplever kommunen att det har bidragit till ett klimat där tillgänglighetstänket är mer närvarande. Verktöget har dock inte ersatt behovet av tillgänglighetskonsulter som anlitas vid exempelvis nybyggen.

Bakgrund – framgångsfaktorer och utmaningar

Kommunen har använt TD sedan 2007 och har erfarenhet av alla tre TD-versioner. Orsaken till varför man började använda TD-verktyget i kommunen uppges bero på att särskilda politiker engagerat sig för området och därmed drivit igenom beslut som inneburit att särskilda resurser tillägnats frågan. Detta har möjliggjort att kommunen har kunnat ha heltidsanställd personal (i kombination med projektanställda inventerare) som arbetar med

²⁶ T ex ”Insiktsarenan” och en särskild mobilapplikation där invånarna kan lämna synpunkter på den fysiska tillgängligheten.

frågan. Detta sägs vara en avgörande faktor för att lyckas med TD i och med att det är så pass omfattande och tidskrävande. Uppdraget med att identifiera och åtgärda enkelt avhjälpna hinder har också fungerat som en extra dragningsmekanism: ”TD-verktyget används framför allt som ett inventeringsverktyg för arbetet med enkelt avhjälpna hinder,” berättar en av respondenterna.

Kommunen beskriver att det var en relativt trög process att komma igång med användandet av TD (samma gäller för samtliga nya versioner): ”Det har varit en del IT-strul med verktyget, det första två åren var särskilt knackiga,” säger en respondent.

TD upplevdes i början som mycket trubbigt och svårhanterligt och det var många IT-problem som försvårade inventeringarna. Ett annat problem var, och är fortfarande till viss grad, att åtgärdsrapporterna upplevs vara krångliga och svårlästa, vilket försvårar för fastighetsägare att vidta åtgärder baserade på dessa. Dock erbjuds gott stöd från TD-enheten i form av särskilda träffar och utbildningar där kommunen upplever att de har fått gehör för sin återkoppling kring verktygets förbättringspotential. Stödet från TD-enheten beskrivs genomgående som positivt.

Nuläge och behov av stöd

Kommunen är generellt sett mycket positiv till TD och tror att TD3 kommer att fortsätta gynna kommunen långsiktigt. Ambitionen är att samtliga verksamheter i staden, offentliga liksom privata, ska inventeras och göras tillgängliga för kommunens invånare. När detta är på plats planerar man att satsa på att göra TD-hemsidan mer synlig för kommunens invånare genom informationskampanjer och likande.

TD3 upplevs vara något trögrörig och outvecklad när det kommer till vissa delar. Till exempel finns inga tydliga mallar för inventeringar av skolor och förskolor. Kommunen önskar att man hade blivit konsulterad i större utsträckning av TD-enheten innan utformandet av den nya versionen, samt att samtliga mallar skulle ha funnits på plats.

Den främsta nuvarande utmaningen för kommunen är att få fastighetsägare att åtgärda brister baserade på inventeringsrapporterna. Privata fastighetsägare är ofta motvilliga till att betala för de åtgärder som krävs. Lokalförvaltningen har ansvaret för de flesta publika verksamheterna i Göteborg (i alla fall vad gäller enkelt avhjälpna hinder), det är i dagsläget oklart vad som sker efter 2019 när deras politiska uppdrag, och därmed de extra resurser som tillsatts, tar slut.

En problematisk aspekt kring TD framhålls av en respondent vara att kommunen själv inte har någon uppfattning om vad verktygets användare, det vill säga kommunens invånare, faktiskt tycker om det. Uppfattningar samlas varken in från verktyget självt (trots ”tyck till”-funktionen) eller från intresseorganisationer.

Slutligen önskar också kommunen att TD innehöll en funktion som påminner om att uppdatera inventeringar: ”Vi önskar ett system med bäst före-datum” säger en respondent. Idag finns ett problem med att vissa inventeringar blir utdaterade om lång tid har gått eller verksamheter har byggt om efter inventering.

Härryda

I Härryda är arbetet med TD huvudsakligen en del av fastighetskontorets verksamhet. Man har tydligt integrerat TD i arbetet med enkelt avhjälpna hinder, efter Boverkets föreskrifter.

För närvarande arbetar kommunen framförallt med att avhjälpa de hinder som man under inventering identifierat som enkelt avhjälpbara hinder.

År 2018 utökades anslaget och fastighetskontoret i Härryda har nu en budget på tio miljoner kronor som sträcker sig över tre år för att arbeta med fysisk tillgänglighet (jämfört med tidigare 200 000 kronor per år). Resursen ska framförallt användas för att åtgärda enkelt avhjälpbara hinder som har identifierats. Därutöver har kommunen som målsättning att alla publika lokaler och anläggningar ska finnas med som inventerade objekt i TD-databasen.

Den utökade budgeten innebär att kommunen kommer att intensifiera arbetet med fysisk tillgänglighet de kommande åren. Åtgärdsrapporterna som kommunerna tagit fram genom TD utgör underlaget för vad det är som ska korrigeras och avhjälpas. Skolor, kulturhuset, kommunhuset, idrottsanläggningar och badplatser är exempel på lokaler och anläggningar som kommunen inventerat och nu ämnar tillgänglighetsanpassa. Kommunen upplever att man inte har haft tid att vänta på TD3 och istället sker fortfarande ett aktivt arbete med TD2, som man anser tillgodose de behov man i nuläget har.

Under våren har kommunen börjat att åtgärda ett flertal enkelt avhjälpbara hinder baserat på åtgärdsrapporter framtagna genom TD. Kommunen har även börjat använda TD vid nybyggen som ett komplement till tillgänglighetskonsulter. Det har tidigare uppmärksammats att nybyggda fastigheter fått låga betyg, trots att en tillgänglighetskonsulent varit involverad i byggprocessen. Därför ses TD som ett bra och kvalitetssäkrande komplement till detta.

Ett ytterligare resultat av arbetet med TD som nämns av respondenterna är den utökade budgeten. Genom TD tog kommunen fram en detaljerad åtgärdsrapport över en av kommunens fastigheter. Utifrån rapporten beräknade man vad det skulle kosta att åtgärda de enkelt avhjälpbara hinder som identifierats i fastigheten. Därefter skapade man en ekonomisk kalkyl över vad det skulle kosta överlag att åtgärda enkelt avhjälpbara hinder i samtliga fastigheter som kommunen äger. Kalkylen användes sedan i diskussioner med kommunpolitikerna om utökade resurser för uppdraget. På så vis var åtgärdsrapporten genom TD ett effektivt verktyg för att konkretisera och motivera kostnader.

Bakgrund – framgångsfaktorer och utmaningar

Härryda kommun började att arbeta med TD år 2009. Det var fastighetskontoret som tog initiativet att ansluta sig till TD för att effektivt kunna kartlägga den fysiska tillgängligheten i kommunens verksamheter. När kommunen initierade arbetet med TD2 runt 2012 skapades en tillgänglighetsgrupp med en representant från varje sektor i kommunen som träffades en gång i månaden²⁷. Målsättningen var att skapa en strategi för inventeringarna, där varje sektor identifierade de fastigheter och anläggningar som den ansvarade för. I dagsläget ligger tillgänglighetsgruppen vilande, men respondenterna upplever att samordningen effektiviserade arbetet och tydliggjorde ansvarsfördelningen.

En del av respondenternas introduktion till TD bestod i deltagande på VGR:s utbildningsdag. Workshopen upplevdes som positiv och relevant av respondenterna. Efter uppstart påbörjades inventeringen av kommunens fastigheter och anläggningar. Kommunen

²⁷ Sektorn för teknik och förvaltningsstöd, sektorn för utbildning och kultur, sektorn för socialtjänst och sektorn för samhällsbyggnad.

beslutade att inventeringar av fastigheter och anläggningar skulle genomföras av det kontor som hade ansvar för berörda fastigheter eller anläggningar, vilket underlättade kartläggningen. Kontoren inom de olika sektorerna uppges generellt sett ha väldigt god kunskap om vilka fastigheter och anläggningar som tillhör deras verksamhet.

Respondenterna upplever att TD är pedagogisk, men något ”fyrkantig” att använda. Kommunen har haft sporadisk kontakt med TD-enheten under arbetet. Oftast har kommunikationen berört tekniska detaljer om verktyget. Den generella uppfattningen är att TD-enheten är både engagerad och pedagogisk: ”Det märks att de [TD-enheten] verkligen vill ha med och stötta kommunerna i arbetet med TD”.

En generell tidsbrist bland den heltidsanställda personalen lyfts fram som en av de större utmaningarna i arbetet med TD. Inventeringarna tar mycket tid, vilket i sin tur ställer krav på den interna organiseringen av arbetet. Under sommaren 2018 anställde Härryda kommun därför fyra sommarjobbare för att färdigställa inventeringarna av kommunens lokaler och anläggningar genom TD. Överlag är kommunen nöjd med arbetsmodellen med projektanställda inventerare, och planen är att samma ungdomar ska arbeta med TD under höstlovet. Dock fanns det vissa utmaningar kopplade till att anställa sommarjobbare:

”Sommarjobbarna gick en webbutbildning på två timmar och sen skulle de ut och inventera, det är klart att det är svårt och det är lätt blir missförstånd. Jag känner att det hade behövt vara lite mer uppstyrt [vad gäller erbjuden utbildning av VGR]. Jag själv skulle gärna gå en ytterligare utbildning, saker händer och man glömmar, jag skulle vilja ha fortutbildning, tips och tricks.”

Härryda kommun har kommit långt i sitt arbete med TD: man har inventerat merparten av kommunens fastigheter och anläggningar, påbörjat avhjälpning, informerat berörda samhällsaktörer om TD-hemsidan och fått ett utökad anslag genom att lyfta frågans betydelse inför politikerna. En framgångsfaktor är, enligt respondenterna, att man haft möjlighet att ha en person heltidsanställd för att arbeta med TD. Om man endast arbetar med TD som en bisyssla så måste man sätta sig in i det varje gång, vilket gör att arbetet blir mindre effektivt. Detta är självklart en fråga om resurser, men likväl en tydlig framgångsfaktor för de anställda. En av respondenterna beskriver också att arbetet med TD skapar ett personligt engagemang. Det är en konkret och meningsfull syssla som kan ha en direkt påverkan och underlätta många människors vardag, vilket engagerar. Att man tidigt skapade tydliga ramar för ansvarsfördelning i arbetet med TD och använde det för att åtgärda enkelt avhjälpna hinder tror man också har bidragit till ett framgångsrikt arbete.

Nuläge och behov av stöd

TD fyller en viktig roll i arbetet med enkelt avhjälpna hinder enligt de anställda som vi talat med. Respondenterna tror även att det finns en kostnadsmässig potential med TD, då det kan användas som ett substitut till tillgänglighetskonsulenter i framtiden. Vad gäller den faktiska användbarheten så upplever respondenterna, som tidigare nämnts, att det finns både styrkor och svagheter med verktyget: ”Det är ett fyrkantigt och svårt system, men det har också pedagogiska förklaringar” understryker en respondent. Ett förbättringsområde är offline-funktionen:

”Vi inventerar på ipads offline, man måste veta exakt [vad man ska inventera] på den här platsen innan man kommer ut vilket gör det svårt. Det funkar inte att lägga till saker om man är offline.”

Funktionshinderrådet har även efterfrågat att TD ska göras tillgängligt för fler avtalsadministratörer, så att även det privata näringslivet kan nyttja verktyget. Slutligen så önskar kommunen bättre möjligheter till att samla in feedback från användare och efterfrågar en bättre fungerande ”tyck till”-funktion.

Uddevalla

Uddevalla kommun har genomfört samtliga planerade inventeringar för offentliga verksamheter med TD. Därför ligger inventeringsarbetet vilande i dagsläget och man fokuserar nu istället på åtgärder och råd till verksamheter baserat på åtgärdsrapporter. Ansvar för att inventera genom TD ligger på enheten Gata och park, som också har åtgärdsansvar för kommunalt ägda fastigheter.

Kommunen upplever att processen med att införa och att använda TD har lett till flera positiva resultat. Först och främst har det lett till att kommunen har bildat sig en nulägesbild över sina verksamheter och vad som behöver åtgärdas kring det. Sedan har TD även lett till ökad intern kompetens kring tillgänglighetsfrågor. Detta har i sin tur lett till att kommunen inte behöver anställa externa tillgänglighetskonsulter i lika stor utsträckning, och därmed har kunnat spara pengar. Kommunen har till och med varit med om situationer där TD-verktyget varit mer detaljerat och tittat på fler aspekter än vad en tillgänglighetskonsult har gjort. Dessutom har TD-arbetet lett till ett större intresse internt på kommunen där frågan ges prioritet: ”Frågan kommer upp på dagordningen snabbare än tidigare,” säger en av respondenterna.

Det finns vidare en viss oro hos kommunen om att data från inventeringar kommer att gå förlorad i och med den kommande uppdateringen till TD3, likt det som hände i övergången mellan TD1 och TD2.

Bakgrund – framgångsfaktorer och utmaningar

Arbetet med TD sattes igång ordentligt 2016 till följd av ett politiskt uppdrag från kommunpolitikerna att kartlägga fysisk tillgänglighet i kommunen. Innan dess hade kommunen inventerat analogt i TD1, och dessa inventeringar gick inte att föra in i TD2 på ett effektivt sätt. Därför började kommunen i princip om från början i och med TD2 vilket upplevdes frustrerande då en stor del av arbetet gick förlorat.

När kommunen startade arbetet med TD2 deltog man i en nätverksträff anordnad av VGR. Stödet från TD-enheten och VGR under processen (i form av utbildningar och IT-support) upplevs ha varit god:

”De [TD-enheten] har varit snabba på att svara, lyhörda, men allt har såklart inte alltid gått att lösa. Men de har varit tydliga i hur lång tid något kommer ta att fixa.”

VGR:s utbildning möjliggjorde dessutom att man kunde ta kunskapen vidare och internutbilda projektanställda inventerare. Att ha struktur och kunskap för att internutbilda understryks: ”Man blir inte inventerare på en förmiddag,” menar en respondent.

I samband med inventeringarna gavs en medarbetare i uppdrag att på heltid inventera genom TD, med stöd av fyra till sex projektanställda inventerare. Det tog cirka två år att inventera samtliga verksamheter som ingick i kommunens urval. Urvalet baserades på antal besökare som verksamheterna hade. Under processen kring urval och utformning inkluderade man

även Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO) och bjöd in dem till möten. En lärdom från dessa möten var att HSO:s medlemmar framförallt är intresserade av att använda TD-hemsidan för andra kommuner, eftersom man generellt sett redan har en god bild över hur det ser ut i sin egna kommun. Utöver att vara i kontakt med HSO så har kommunen varit ute och informerat om TD-hemsidan bland relevanta organisationer. Man har även länkat till TD-hemsidan på kommunens egen hemsida och fått artiklar publicerade i lokaltidningen om TD.

Tydliga målsättningar för inventeringsarbetet samt avsatta resurser för uppdraget beskrivs ha varit framgångsfaktorer för att få igång ett aktivt TD-arbete. En utmaning för kommunen har varit förhållningssättet gentemot privata verksamheter. Den främsta frågan har i de fallen varit vem det är som ska stå för investeringskostnaden. Detta var också en fråga som har diskuterats med andra kommuner på VGR:s träffar, men inget gemensamt beslut har tagits. Till slut beslutade sig kommunen själv för att TD-inventera 15–20 privata verksamheter utan kostnader, med motiveringen att dessa verksamheter var välbesökta av kommunens invånare. Kostnaden för dessa inventeringarna finansierades genom ett EU-projekt.

En ytterligare utmaning för kommunen är att arbeta med åtgärder. Fram till nu har det inte funnits tid och resurser att lägga fokus på att agera på TD:s åtgärdsrapporter, och man har inte lyckats få till ett strategiskt och systematiskt arbete med detta.

Nuläge och behov av stöd

Kommunen är i regel positivt inställd till TD, men tycker att TD i vissa fall är något omodernt och svårt att använda. Men överlag har TD varit mycket hjälpsamt och fungerat väl.

Kommunen har i dagsläget inget system för att samla återkoppling från TD-hemsidans användare. ”Tyck till”-funktionen på TD-hemsidan används inte och man önskar inte heller använda den, då kommunen föredrar att samtlig återkoppling från invånarna bör gå genom en och samma kanal (Kontaktcenter vid Uddevalla kommun). Kommunen har fått återkoppling från verksamheter som har blivit inventerade. Dessa upplever inventeringarna som något positivt då de själva får en bild över vad som behöver åtgärdas för att göra verksamheten mer tillgänglig. Privata fastighetsägare beskrivs vara något mer skeptiska till inventeringar då de är oroliga för att inte leva upp till regelverk och önskemål.

Tanum

Tanums kommun arbetar för närvarande inte med TD, även om man känner till det. Ett antal inventeringar gjordes för cirka sju till åtta år sedan i TD1. Verktuget har i viss mån fallit i glömska efter uppdaterade versioner och rotation av ansvarig personal. Kommunen har dock ett aktivt arbete med fysisk tillgänglighet där ansvaret för arbetet ligger hos omsorgsenheten. Kommunen har nyligen tagit fram en ny tillgänglighetspolicy med tillhörande handlingsplan. Policyn behandlar alla typer av tillgänglighet, till skillnad från den tidigare policyn som endast berörde fysisk tillgänglighet. Arbetet är ett politiskt initiativ och politiker och funktionshinderråd har varit aktiva i policyns utformning.

Angående det fysiska tillgänglighetsarbetet ser kommunen för närvarande särskilt över fysisk tillgänglighet i så kallade lokalsamråd när man bygger nytt eller bygger om: ”Vi tar in tillgänglighetsexperter som ser över detta,” säger en respondent.

Urvalet av de byggnader som inventeras baseras på önskemål eller synpunkter som kommer in från allmänheten och verksamheterna själva, eller i samband med särskilda situationer. Exempelvis sågs den fysiska tillgängligheten av samtliga vallokaler över i samband med riksdags- och kommunvalen 2018, dock utan hjälp av något specifikt verktyg.

Kommunen har tidigare hänvisat synpunkter/frågor kring den fysiska tillgängligheten till TD-hemsidan (i och med att vissa TD-inventeringar hade gjorts i TD1), men i och med att databasen inte har uppdaterats har man sedan ett halvår tillbaka valt att ta bort länken på kommunens hemsida. Dock används ibland fortfarande resultaten från de gamla inventeringarna av tjänstemän för att reda ut vad för typ av åtgärder som behöver vidtas för att förbättra kommunens lokaler överlag. I dagsläget uppmanas invånare att kontakta kundcenter om de har frågor om en offentlig verksamhets fysiska tillgänglighet. Kundcenter har samlat information om detta utan något specifikt verktyg.

Nuläge och behov av stöd

Kommunen ställer sig fortfarande positiv till att återuppta arbetet med TD:

”TD-verktyget skulle vara jättebra. Så kan kommunen sen utvärdera hur vi går framåt i våra önskemål att ha hundra procent tillgänglighet överallt.”

Dock upplever kommunen att man i så fall behöver mer information om den nuvarande versionen av verktyget: ”Jag har inte koll på vad verktyget ska ge mig,” understryker en respondent. Det önskas även exempel på hur andra kommuner har delat upp ansvaret för arbetet mellan olika enheter. Den här informationen skulle till exempel kunna te sig i form av presentationer eller möten för Tanums kommunpolitiker och tjänstemän från VGR.

Det beskrivs vara en utmaning att hitta tillräckligt med tid och resurser för att åter initiera ett TD-arbete, och därför är det viktigt att ha ordentligt med underlag och stöd från TD-enheten för att kunna motivera ett sådant arbete. I dagsläget fokuserar Tanums kommun framförallt på att bredda tillgänglighetsperspektivet till att inte bara omfatta fysisk tillgänglighet, utan även kommunikativ tillgänglighet. Kommunen har därför behov av ett verktyg som därför täcker fler typer av tillgänglighet än det som TD gör. En respondent önskar att TD skulle utvecklas till att omfatta detta: ”Vi behöver ett verktyg som tittar på alla former av tillgänglighet.”

Vidare uppger respondenterna att kommunen planerar att utbilda samtlig personal i tillgänglighetsfrågor, och att man då planerar vända sig till Länsstyrelsen i Västra Götaland för stöd kring detta.

Ulricehamn

Ulricehamns kommun har inventerat i TD sedan 2016 och har sedan dess en heltidstjänst, samt en lokalplanerare med delvis ansvar, dedikerade åt TD-arbetet på sektorn för service och fastighet. Kommunen agerar för närvarande pilotkommun för TD3. I dagsläget har man inventerat alla offentliga verksamheter som ingick i kommunens urval och har nyligen satt igång med att åtgärda hinder baserade på TD:s åtgärdsrapporter. Kommunen har stöttat ett par privata verksamheter med TD-inventeringar, men detta är inget som görs till någon större utsträckning.

TD har genererat flera positiva resultat för kommunen: dels har det lett till en översikt över vilka åtgärdsbehov som finns i offentliga verksamheter, dels har det lett till att man arbetar mer preventivt kring tillgänglighet. Användandet av TD har genererat en kompetens och förståelse av tillgänglighetsfrågor som har varit användbar exempelvis inför att kommunen väljer en fastighet att hyra. Den personen som är anställd för att arbeta med TD följer i sådana fall med och besöker dessa lokaler. Dock fortsätter kommunen att upphandla tillgänglighetskonsulter när man bygger nya bostäder i och med att man då anser att det behövs en annan typ av kompetens.

Vidare används åtgärdsrapporter från TD som underlag för att mobilisera extra resurser:

”Tack vare TD så hade vi ett underlag för att påvisa vilka åtgärder som behöver göras [...]. Detta presenterade vi för politiken och efter det har vi fått avsatt pengar årligen från politikerna för att göra det här i praktiken.”

Kommunen marknadsför TD-hemsidan gentemot kommuninvånarna genom att ha en länk på kommunens hemsida samt genom media. Kommunen har dock inte någon mekanism för att följa upp medborgares användande och åsikter om TD-hemsidan. Sektorn för service och fastighet informerar kontinuerligt funktionshinderrådet och pensionärsrådet om TD-arbetet samt återrapporterar till kommunpolitikerna årligen i form av en presentation av årets arbete och resultat.

Bakgrund – framgångsfaktorer och utmaningar

Ulricehamns kommun satte igång sitt arbete med TD på allvar 2012 när TD1 uppdaterades till TD2. I och med uppdateringen till TD2 blev kommunen uppmärksam på TD igen efter kontakt från TD-enheten.

Enheten för service och fastighet tog sig då an TD på nytt och bad om stöd från TD-enheten, vilket erbjöds i form av en inbjudan till en nätverksträff tillsammans med andra kommuner. På mötet samlade Ulricehamns kommun särskilt inspiration från Borås kommun som vid den tidpunkten redan hade ett aktivt TD-arbete. Detta mynnade ut i att Ulricehamns kommun utformade en heltidstjänst för att arbeta med TD. Tjänsten erbjöds till en person som tidigare hade jobbat med TD i Borås kommun, vilket innebar att den här personen tog med sig kompetens och kapacitet vilket underlättade arbetet mycket. Än idag fortsätter Ulricehamns kommun att diskutera vissa tillgänglighetsaspekter med Borås kommun. En respondent belyser vidare hur mycket den första nätverksträffen betydde:

”Det är en demokratifråga – filmen [om TD som visades på träffen] sitter fortfarande i bakhuvudet än idag när vi bygger nytt såsom skolor och badhus.”

Respondenten säger sig vara väldigt nöjd med stöd och utbildning från TD-enheten.

TD-inventeringarna gjordes sedan delvis med hjälp av projektanställda genom arbetsmarknadspolitiska satsningar, vilket respondenterna säger fungerade väldigt bra. Kommunen har anammat tillvägagångssättet att först inventera alla verksamheter i sitt urval, för att sedan vidta åtgärder. Detta eftersom det främsta syftet med TD upplevs vara att beskriva den nuvarande situationen för medborgare. Dock beskriver respondenterna att man idag hade valt ett annat tillvägagångssätt: att inventera och åtgärda direkt, snarare än att avsluta samtliga inventeringar innan åtgärder påbörjas. Detta för att inventeringarna annars riskerar att bli föråldrade, vilket i sin tur blir kostsamt då inventeringar måste göras på nytt.

Det beskrivs vara en pågående utmaning att få till kommunikationen med fastighetsägare. I dagsläget informerar inte alltid inventerade verksamheter om de har gjort en ändring eller agerat på en åtgärdsrapport. Det riskerar att innebära att informationen i TD-databasen i vissa fall inte stämmer.

Ytterligare en utmaning som kommunen har stött på under TD-arbetet är huruvida verktyget kan/bör användas av/erbjudas till privata aktörer. Problemet i sådana fall upplevs vara pengafrågan, det vill säga vem som då ska betala för inventeringen. Detta är något kommunen gärna skulle vilja diskutera vidare tillsammans med VGR och andra kommuner. En respondent föreslog VGR skulle kunna forma en chattgrupp online för kommunala TD-ansvariga där tankar och diskussioner om liknande aspekter skulle kunna ske kontinuerligt.

Nuläge och behov av stöd

Kommunen tycker att TD fungerar väldigt bra och tycker att fler kommuner borde ansluta sig: ”Ju fler vi är desto starkare blir ju databasen för Sverige” säger en respondent. Något som särskilt uppskattas är åtgärdsrapporterna och dess gula och gröna nivåer (där gul motsvarar Boverkets minimikrav för enkelt avhjälpna hinder och grön en ideal standard). Kommunen har använt de här nivåerna för att motivera beslut för och äska extra resurser från politiker.

Kodningen av TD har uppfattats som något klumpig, men detta är något som tros komma att bli betydligt bättre i och med TD3. En respondent säger att ibland kan det vara problematiskt att man med TD bara inventerar ”skalet” av en verksamhet, det vill säga parkering, entré och toaletter, men inte vad som sker längre in. Detta kan i vissa fall betyda att det är svårt för en funktionsnedsatt individ att avgöra om den behöver ha med sig en ledsagare.

Vårgårda

I Vårgårda kommun är arbetet med TD uppdelat på verksamheten för samhällsbyggnad, och kommunikationsenheten. Organisatoriskt har ansvaret för inventering och åtgärder av enkelt avhjälpna hinder legat under verksamheten för samhällsbyggnad (framförallt på fastighetsenheten), medan kommunikationsenheten har ansvarat för att kommunicera om TD-hemsidan till allmänheten. Kommunikationsarbetet har utgjort majoriteten av TD-arbetet. Kommunen uppger att de prioriterar kommunikationsaspekten i TD-arbetet (det vill säga att kommunicera ut TD-hemsidan till invånarna) samt att kommunikationsenheten även arbetar med frågor om webbtillgänglighet.

Vårgårda kommun anslöt sig till TD runt år 2006 och har sedan dess arbetat sporadiskt med TD. Vid tre olika tillfällen har man, som en del av arbetsmarknadspolitiska satsningar, påbörjat arbetet med att inventera kommunens fastigheter och anläggningar. Dock uppger man att inventeringarna då har hållit för låg kvalitet, vilket gjort att åtgärdsrapporter inte gått att använda, varken som information i TD-databasen eller som underlag för åtgärder. I samband med att TD2 lanserades gjordes en ny satsning. Ett antal fastigheter inventerades, men kommunen ansåg att man inte hade resurser för att driva arbetet vidare.

Kommunikationsenheten har sedan 2012 lyft frågan internt om att åter initiera TD-arbetet ett flertal gånger men upplever att den för närvarande inte är särskilt högt prioriterad. Det har vidare funnits olika åsikter inom kommunen kring var TD-arbetet hör hemma organisatoriskt. Detta har lett till att kommunen inte arbetar aktivt med TD idag.

Nuläge och behov av stöd

Respondenten uttrycker att utmaningen med TD-arbetet primärt har varit organisatorisk. TD-arbetet uppfattades initialt som en, i hög utsträckning, kommunikativ fråga, eftersom målsättningen är att allmänheten ska få bättre information om kommunens fysiska miljö. Efterhand har emellertid uppdelning av TD-arbetet mellan kommunikationsenheten och samhällsbyggnadsverksamheten försvårat arbetet med TD. Kunskapen om verktyget ligger idag framförallt hos kommunikationsenheten trots att det är samhällsbyggnadsverksamheten som ansvarar för inventering och åtgärder. Den organisatoriska uppdelningen av arbetet kan även förklara varför man inte har integrerat TD i samband med insatser kring enkelt avhjälpna hinder.

För Vårgårda kommun är bristen på resurser en återkommande utmaning. Det framkommer tydligt att det inte finns resurser för att anställa heltidspersonal till TD-arbetet. Utmaningen blir då att effektivt arbeta med TD vid sidan av andra arbetsuppgifter. Samtidigt upplever respondenten inte att det finns något att anmärka på vad gäller TD-enhetens kommunikation och stöd, men belyser problematiska aspekter med TD, till exempel upplevs det ibland vara relativt komplicerat och tidskrävande. Detta blir en utmaning särskilt när man endast kan arbeta med TD vid sidan av andra uppgifter.

Det finns i kommunen en känsla av att TD utvecklats med utgångspunkt i de större kommunernas behov, vilket kan försvåra TD-arbetet för de mindre kommunerna, som ofta har andra behov och förutsättningar. TD upplevs vara ett så pass komplext inventeringsverktyg att det förutsätter att kommuner ska kunna avvara heltidspersonal för inventering. Vårgårda har inte de förutsättningar, och en respondent efterfrågar därför tydliga organisatoriska exempel på hur man i små kommuner lyckats arbeta framgångsrikt med TD. Därutöver efterfrågar kommunen också att det blir tydligare att TD kan användas för enkelt avhjälpna hinder, samt att TD blir mer användarvänligt och enklare att nyttja för de som endast arbetar med det sporadiskt.

Sammanfattande analys av fallstudierna

TD är uppskattat av dem som har ett aktivt arbete

De kommuner som arbetar med TD är överlag mycket positiva till att det finns och vill intensifiera och förbättra sitt arbete med TD. Det huvudsakliga positiva aspekterna har att göra med att TD konkretiserar vad fysisk tillgänglighet är, underlättar arbetet med att åtgärda lagkravet med enkelt avhjälpna hinder samt att det har bidragit till en ökad kompetens om tillgänglighetsfrågor inom kommunen. Vissa kommuner upplever att de inte längre behöver anlita tillgänglighetskonsulenter till olika projekt, då de känner att de själva har fått den expertisen tack vare TD.

Brist på resurser den största utmaningen

Vad gäller kommuner som inte har påbörjat arbete med TD, eller där arbetet har avstannat, verkar detta bero på olika orsaker. Det kan till exempel bero på att det inte finns tillräckligt med resurser, eller att kommunen inte vet så mycket om TD. Vissa kommuner inventerade i TD1, men förlorade sina inventeringar när TD uppdaterades till TD2, och därmed stannade processen. Det finns dock fall där uppdateringen av TD1 till TD2 var en pådrivande faktor till att återuppta TD-arbetet, då man blev erbjuden utbildning och samverkansmöjligheter från TD-enheten.

Kontinuitet och rätt organisatorisk placering viktiga framgångsfaktorer

En central framgångsfaktor för ett aktivt arbete med TD är att ha minst en heltidstjänst för att arbeta med TD, med stöd av extratillsatt personal (genom till exempel arbetsmarknadspolitiska insatser). Detta är viktigt för att säkra kontinuitet i arbetet, som ofta kräver koordinering och utbildningsinsatser. Att mobilisera tillräckligt med resurser till en heltidstjänst är dock en stor utmaning för många kommuner. Särskilt mindre kommuner upplever det svårt att motivera en sådan heltidstjänst, samt att hitta resurser till att rekrytera ny personal. Detta eftersom mindre kommuner inte har lika många verksamheter att inventera och inte heller har lika många invånare med olika typer av behov som det finns i som större kommuner. Det finns en önskan hos de mindre kommunerna att samverka mer mellan varandra vad gäller inventeringar, och då till exempel gemensamt upphandla inventeringstjänster av TD-enheten.

Det är även tydligt att det är viktigt var tjänsten är placerad organisatoriskt sett, och att den allra helst bör placeras vid den enhet där även åtgärder vidtas (till exempel samhällsbyggnadsenheten eller lokalförvaltningen).

IT-strul en utmaning men TD-enhetens stöd är uppskattat

Kommunerna som har erfarenhet av flera versioner av TD upplever att det sker en positiv utveckling där det har blivit lättare att använda TD. Samtliga aktiva kommuner refererar dock till återkommande IT-strul. Men kommunerna upplever att de överlag har fått gott stöd av TD-enheten i det arbetet.

TD2 och TD-databasen är särskilt uppskattat för att det använder bilder. Bilder bidrar till förståelsen för en viss verksamhet, i motsats till om en aspekt bara finns beskriven i ord eller siffror. Åtgärdsrapporterna är uppskattade i och med att de skapar en konkret och tydlig check-lista över åtgärder. Dock upplever vissa kommuner att rapporterna är onödigt krångliga och omfattande.

Lagkrav en pådrivande faktor

Lagkravet enkelt avhjälpta hinder ter sig ha varit en pådrivande faktor till att kommuner har börjat använda sig av TD. Detta beror förmodligen på att det just är ett lagkrav som kommuner måste förhålla sig till, och därför blir det ett prioritet arbete. Lagkravet skapar en kontext inom vilken TD verkar och kan underlätta.

Inventera och åtgärda simultant en framgångsfaktor

Kommuner har något olika tillvägagångssätt för hur de använder TD. Vissa kommuner inventerar samtliga verksamheter först för att senare vidta åtgärder (till exempel Ulricehamn), andra inventerar och åtgärda direkt (till exempel Borås). Detta korresponderar till vilket huvudsyfte man tillskriver TD: att antingen ge en nulägesbeskrivning till kommuninvånarna, eller skapa en åtgärdslista till kommunen. TD ses med fördel som ett svar på bägge delar, vilket många kommuner också beskriver. Men beroende på vilket perspektiv kommunen huvudsakligen har ter sig arbetet olika. Det verkar finnas en någorlunda enighet dock om att det är mer effektivt att inventera och åtgärda simultant, eftersom inventeringarna annars riskerar att bli utdaterade när kommunen går över till åtgärdsstadiet.

Kommuner saknar kunskap om TD:s användning

Baserat på våra intervjuer är det tydligt att kommunerna särskilt ser TD som något de gör primärt för att skapa åtgärdslistor eller en nulägesbild för sig själva. Detta är tydligt eftersom det är så pass få kommuner som följer upp användandet av TD-hemsidan. Endast en av de åtta kommunerna vi intervjuat följde upp detta, men inte heller det på ett regelbundet vis. De flesta kommunerna hade inte alls reflekterat kring den här frågan. Trots att det finns en ”tyck till”-funktion genom TD-hemsidan är det alltså ingen kommun i vårt urval som verkar använda den eller samla in återkoppling från hemsidans användare på något annat, organiserat vis. Detta underströks dock av flera kommuner som något man skulle vilja börja göra. Detta är rimligtvis en viktig aspekt i det fortsatta TD-arbetet för att försäkra legitimitet och ändamålsenlighet.

Förvirring kring förhållningssätt till privata verksamheter

Det är tydligt att flera kommuner vill ta steget längre och inventera/erbjuda TD-inventeringar även till privata verksamheter. I och med att det ofta finns privata verksamheter centralt belagda i kommuner (till exempel butiker och restauranger), är dessa extra viktiga verksamheter. Det råder en förvirring kring huruvida verktyget kan och bör användas av eller gentemot privata verksamheter, och vem som i så fall ska betala för inventeringar och åtgärder. TD-enheten skulle med fördel här kunna lyfta frågan på en nätverksträff och klargöra regler och visa på goda exempel.

Önskemål om ökat stöd från TD-enheten

Slutligen finns det önskemål, både hos kommuner som aktivt använder och inte använder TD, att få stöd från TD-enheten i att utveckla tillgänglighetsarbetet ytterligare. Detta i form av att inkludera fler tillgänglighetsperspektiv utöver det fysiska i verktyget, till exempel kommunikativ tillgänglighet. Men i och med att verktyget redan upplevs som väldigt omfattande finns det dock en risk för att det då skulle bli för tungrott.

Nedan sammanfattas positiva aspekter och utmaningar utifrån fallstudierna.

Positiva aspekter

- Hjälpsamt och tacksamt verktyg
- Bilder och detaljerade frågor bidrar till ökad förståelse, både för inventerare och målgrupp
- Ger en förbättrad kunskap om tillgänglighet – har lett till ett minskat behov av att upphandla extern expertis
- Identifierar enkelt avhjälpna hinder

Utmaningar

- Mobilisering av resurser
- Rutin för återkoppling och åtgärder
- Rutin för uppdatering av inventeringar
- IT-strul
- Många och ibland upprepande frågor
- Krångliga åtgärdsrapporter
- Inventering av privata verksamheter
- Samverkan med andra kommuner
- Samspela med andra typer av tillgänglighetsperspektiv

Slutsatser och rekommendationer

I detta avsnitt redogör vi för de huvudsakliga slutsatserna från studien, framförallt vad gäller frågan om varför TD används i olika utsträckning i olika kommuner, samt vilka de främsta framgångsfaktorerna med ett lyckat TD-arbete är. Därefter listas ett antal rekommendationer med fokus på hur TD fortsatt kan bidra till att stödja arbetet med fysisk tillgänglighet i kommunerna.

Varför används TD i olika utsträckning i olika kommuner?

Enkätstudien och fallstudierna visar att det är tydligt att TD används i olika utsträckning, och på olika sätt i olika kommuner. Detta är inte förvånande med tanke på att det handlar om ett stort antal kommuner, med variation vad gäller storlek, behov, resurser, kunskap och historik. Utmaningen för TD-enheten är därför att utforma TD på ett sätt som gör det möjligt för alla olika typer av kommuner att arbeta med verktyget på ett meningsfullt sätt. En början till detta är givetvis att få information om just vilka faktorer som påverkar en kommuns TD-arbete.

Som framkommit i rapporten så är tillgång till resurser en viktig fråga för de flesta kommuner. Kommunerna har, av olika anledningar, varierande möjligheter att tillsätta resurser för att åtgärda fysisk tillgänglighet. Detta har vi sett som en av de viktigaste faktorerna som avgör i vilken utsträckning, och hur, kommunerna arbetar med TD. De kommuner som har tillsatt en heltidstjänst till att arbeta med TD har kunnat skapa en kontinuitet i arbetet som blir svårt annars. I kommuner där arbetet med TD ligger utspritt på olika medarbetare, eller där det sker i tillägg till andra arbetsuppgifter, blir det svårare att använda TD på ett meningsfullt sätt.

Därutöver har studien visat att den organisatoriska hemvisten för TD-arbetet spelar roll. Många kommuner har valt att lägga TD-arbetet på enheter som arbetar med samhällsbyggnads- eller fastighetsfrågor. Detta har visat sig vara framgångsrikt och banat väg för att arbeta effektivt med åtgärder, snarare än om TD-arbetet ligger på t.ex. kommunikations- eller omsorgsenheten.

En annan faktor som kan påverka kommunernas TD-arbete är engagemang från enskilda politiker och eldsjälar bland medarbetare. Vissa kommuners TD-arbete har gynnats av att frågan har prioriterats politiskt, eller att det funnits en eldsjäl i kommunen som drivit frågan.

Framgångsfaktorer för kommunernas TD-arbete

- Det är avgörande att kommunerna har **tillräckligt med resurser**, både i form av tid och pengar, för att arbeta med TD. Samtliga kommuner som har arbetat aktivt med verktyget har haft minst en heltidsanställd för arbetet. Detta har varit viktigt för att möjliggöra en kontinuitet i arbetet. Arbetet upplevs dessutom vara omfattande och krävande, vilket också betyder att det är viktigt att ha tillräckligt med resurser. Vissa kommuner har även arbetat framgångsrikt med projektanställda inventerare (till exempel arbetsmarknadsinsatser, sommarjobbare, EU-projekt), men då alltid med en tillsvidareanställd som koordinerar arbetet.

- En förutsättning för ett framgångsrikt TD-arbete har visat sig vara att den tjänst som bär ansvar för TD-arbetet är **placerad på den enhet** som även har hand om kommunens lokaler/hyrning av lokaler för kommunala verksamheter. Detta underlättar och effektiviserar åtgärdsarbetet; har man varit med och tagit fram åtgärdsrapporten är det troligt att man förstår den bra och är mer benägen att agera på den.
- De kommuner som använder TD-verktyget aktivt har haft olika strategier för TD-inventeringarna. Det ter sig dock vara mest framgångsrikt att **inventera och åtgärda simultant**, eftersom inventeringarna annars riskerar att bli utdaterade.
- Det finns en varierande kunskap om TD bland kommunerna. De som har arbetat mindre aktivt med verktyget känner inte heller till det särskilt väl. **Kunskap om TD** och dess syfte(n) är centralt för att få igång ett aktivt TD-arbete.
- Fördjupad kunskap om TD har flera kommuner insamlat vid **deltagande på TD-enhetens nätverksträffar och utbildningar**. Dessa beskrivs som informativa och bra och ett mervärde sägs vara erfarenhetsutbytet med andra kommuner. Dock sägs det vara svårt för kommuner med knappa resurser att delta vid dessa utbildningar då det krävs att man åker långväga och tar tid från ordinarie arbetsuppgifter.
- Borås och Ulricehamns kommun har framgångsrikt **samverkat** och nyttjat varandras kompetenser och personal kring TD-arbetet. Detta ter sig ha underlättat arbetet med TD nämnvärt i Uddevallas kommun. Dock är det annars inte särskilt vanligt att kommuner samarbetar kring TD-arbetet, även om det är något man skulle vilja bli bättre på.
- Att använda TD för att **identifiera enkelt avhjälpta hinder** har varit ett framgångskoncept. Detta beror förmodligen på att det är ett lagkrav som kommuner måste förhålla sig till, och därför blir det ett prioritet arbete. Lagkravet skapar en kontext inom vilken TD verkar och kan underlätta.
- Kommuner som har haft ett aktivt arbete med TD eller fysisk tillgänglighet överlag har på något sätt arbetat med det kommunala **funktionshinderrådet eller pensionärsrådet**. Detta för att sprida kunskap om TD och samla in åsikter och uppmuntra till ett användande. Detta verkar dock inte ha varit en central faktor i att få igång själva TD-inventeringarna, men verkar ha varit uppskattat från kommunerna och råden, särskilt ur marknadsföringssynpunkt.

Rekommendationer för det fortsatta arbetet

Nedan följer rekommendationer som riktar sig till TD-enheten på VGR, med syfte att skapa förutsättningar för att TD fortsatt ska kunna bidra till att stödja arbetet med fysisk tillgänglighet i kommunerna. Slutligen presenteras korta reflektioner i relation till processen som syftar till att erbjuda TD som en nationell tjänst.

Utred invånares användning och upplevelse av TD

Studien har visat att det idag ofta saknas kunskap om hur TD används och upplevs av invånarna. En utredning av TD:s användning och relevans för målgrupperna har två huvudsakliga syften. Dels kan det skapa ökad legitimitet för TD genom att visa på TD:s betydelse för invånare och därmed motivera för exempelvis lokala politiker och tjänstemän att prioritera TD-arbetet. Därutöver kan en utredning bidra till att skapa bättre underlag för kommunernas arbete med TD.

Anpassa stödet till olika typer av kommuner

Som tidigare nämnts så har denna studie visat att det finns en stor variation i förutsättningar och behov bland de kommuner i Västra Götaland som är anslutna till TD. Flera kommuner upplever dock att TD i första hand är anpassat till större kommuner. En anledning till detta kan vara att det framförallt är de större stadskommunerna som använts som pilotkommuner i utvecklingen av TD. Vi rekommenderar att se över hur TD på ett bättre sätt kan anpassas även till mindre glesbygdskommuner. En del i detta kan vara att i större utsträckning främja samverkan mellan mindre kommuner med geografisk närhet till varandra. Då det ofta är svårt att finna resurser för en heltidstjänst per kommun, skulle det kunna vara en lösning att föreslå att dela en heltidstjänst mellan ett flertal kommuner.

Därutöver bör TD-enheten i större utsträckning tydliggöra möjligheten för kommuner att köpa inventeringstjänster. Flera mindre kommuner saknar möjligheten att själva inventera, men saknar samtidigt kännedom om VGR:s erbjudande kring inventeringstjänster. Eventuellt skulle en inventerare kunna arbeta samtidigt i flera mindre kommuner i geografisk närhet för att effektivisera och främja samverkan.

Sprid goda exempel av olika typer av TD-arbete

Flera kommuner som ingått i denna studie har betonat behovet av att få ta del av goda exempel av framgångsrikt TD-arbete med olika förutsättningar. Denna studie har presenterat ett antal framgångsfaktorer för TD-arbete i olika typer av kommuner. Dessa goda exempel och framgångsfaktorer kan med fördel spridas till kommunerna. Därutöver skulle det vara intressant att se över möjligheten att skapa någon form av onlineplattform för kommunerna att dela erfarenheter och ställa frågor till varandra. Flera kommuner har liknande utmaningar i sitt TD-arbete, och skulle kunna dra fördel av att höra hur andra kommuner har hanterat frågorna. Däremot är det många kommuner som saknar möjligheter och resurser att delta vid fysiska nätverksträffar. Då kan ett onlineforum med möjligheter för kommunerna att chatta med varandra vara en god lösning.

Tydliggör vad som gäller för privata fastighetsägare respektive kommunala verksamheter

En fråga som flera kommuner upplever som otydlig handlar om vilka regler som gäller för inventering av privata respektive kommunala verksamheter. Många kommuner har ett stort intresse av att inventera privat ägda fastigheter eftersom det upplevs som relevant för invånarna. Här skulle TD-enheten kunna bidra med tydlighet kring vad som gäller, men även goda exempel. Det finns även missuppfattningar hos kommunerna kring vad som gäller för inventeringar av kommunala verksamheter, och huruvida t.ex. andra regler gäller för skolor eftersom de ska betraktas som arbetsplatser i första hand.

Marknadsför TD i samband med lanseringen av TD3

En del av förklaringen till att TD används i mindre utsträckning av vissa kommuner har helt enkelt att göra med kännedom. Personalomsättning och hög belastning i många kommuner gör att information om möjligheterna med TD glöms bort eller inte kommer fram till rätt person. En möjlighet som TD-enheten kan utnyttja är att marknadsföra TD i samband med lanseringen av TD3, precis som man gjorde i samband med lanseringen av TD2. Lanseringen kan fungera som en språngbräda för inaktiva kommuner. Marknadsföringen och kommunikationen av TD bör betona TD:s möjligheter att avlasta kommunerna och dess funktion som verktyg t.ex. för att möta lagkrav med enkelt avhjälpna hinder.

Det är också viktigt att TD-enheten tydliggör att inventeringar inte kommer att gå förlorade i övergången mellan TD2 och TD3, då det finns en viss oro om att den förlust av data som skedde i övergången mellan TD1 och TD2 ska upprepas.

TD som nationell tjänst

Som nämnts inledningsvis har Regionstyrelsen beslutat om att man ska arbeta för att föra över delar av utvecklings- och driftansvaret till Inera, i syfte att erbjuda TD som en nationell tjänst. Denna studie har visat att TD är uppskattat av kommunerna, framförallt då det kan konkretisera arbetet med fysisk tillgänglighet och mänskliga rättigheter i stort, samt att det kan användas för att uppfylla lagkrav om enkelt avhjälpna hinder. Vidare upplever de kommuner som arbetar med TD att TD-enheten på VGR är engagerad och pedagogisk, samt erbjuder ett gott stöd i TD-arbetet. De kommuner som deltagit i utbildningar uppger även att de är nöjda med hur dessa har skötts. Vår uppfattning är därmed att den kompetens och erfarenhet som finns på TD-enheten fortsatt bör tas tillvara, även i det fall TD blir en nationell tjänst. Även om en stor del av det behov av stöd som kommunerna efterfrågar har att göra med de tekniska aspekterna av TD, så är det viktigt att ha en funktion att vända sig till som har kunskap och erfarenhet av att arbeta med sakfrågan.

Källförteckning

Skrivna källor

Boverket: Boverkets föreskrifter och allmänna råd om avhjälpande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser (BFS 2011:12, HIN 2). Tillgänglig via: <https://www.boverket.se/sv/byggande/tillganglighet--bostadsutformning/tillganglighet/enkelt-avhjalpta-hinder/>

Salén, M. (2015). Tillgänglighetsdatabasen (TD) som verktyg gör att mäta mänskliga rättighet. *Mänskliga rättigheter i offentlig förvaltning, 2(1)*.

Sveriges Riksdag: Diskrimineringslag (2008:567), ändrad t.o.m. SFS 2017:1128. Tillgänglig via: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567

Sveriges Riksdag: Plan- och bygglag (2010:900), ändrad t.o.m. SFS 2018:1370. 8 kap: 12 §. Tillgänglig via: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan--och-bygglag-2010900_sfs-2010-900

Sveriges Riksdag: Plan- och byggförordning (2011:338), ändrad t.o.m. SFS 2018:1546. 2 kap: 5 §. Tillgänglig via: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan--och-byggforordning-2011338_sfs-2011-338

VGR (2016): För varje människa – Handlingsplan för det systematiska arbetet med mänskliga rättigheter i Västra Götalandsregionen 2017–2020.

VGR (2018): Riktlinjer för fysisk tillgänglighet. Tillgänglig via: <https://www.vgregion.se/regional-utveckling/verksamhetsomraden/manskliga-rattigheter/riktlinjer-fysisk-tillganglighet/>

VGR (2018): Tillgänglighetsdatabasen (TD). Tillgängliga via: <https://www.vgregion.se/regional-utveckling/verksamhetsomraden/manskliga-rattigheter/td--tillganglighetsdatabasen/>

VGR (2018): Powerpointpresentation av Tillgänglighetsdatabasen (Lund augusti, 2018).

VGR (2018): Uppdrag om Tillgänglighetsdatabasens framtida organisering (Tjänsteutlåtande RS 2018–00367)

Intervjuer

Totalt har 18 djupintervjuer genomförts i de åtta fallstudiekommunerna, enligt nedan. Namn och roller på respondenterna anges inte här av sekretesskäl.

Kommun	Antal intervjuer genomförda
Bengtsfors	2
Borås	2
Göteborg	3
Härryda	2

Uddevalla	2
Tanum	3
Ulricehamn	2
Vårgårda	1

2018-11-23

Dokumentnamn: Kommunernas arbete med Tillgänglighetsdatabasen

Diarienummer: RHK 2018-00107

Kontaktperson: Cecilia Nilsson, Koncernkontoret, TD-enheten